

CUMHURİYET SENATOSU TUTANAK DERGİSİ

97 nci Birleşim

16 . 6 . 1935 Çarşamba

İçindekiler

	Sayfa		Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	574	lâhli Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabip, dış tabibi ve eczacılara tazminat verilmesi hakkındaki kanun tasarısını, görüşmek üzere teşkil olunan Gecici Komisyona ilgisi dolayısıyla Sosyal İşler Komisyonundan da üç üyenin seçilmesine dair demeci.	576
2. — Gelen kâğıtlar	575	2. — İstanbul Üyesi Ekrem Özden; Başkanın 96 ncı Birleşimdeki tutuma dair demeci.	576:577
3. — Yoklama	575	3. — Kastamonu Üyesi A. Nusret Tunan'ın, Bilecik'te Sosyal Sigortalar Kanununun yanlış tatbik edildiğine dair demeci.	577:578
4. — Başkanlık Divanının Genel Kurula sunuşları	575	4. — Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Millet Meclisi Başkanlığının parti liderleri ile toplanarak Meclislerin 2 Temmuzda tatile girmelerini ve böyle bir kararın müşterek Başkanlık Divanında alınması gerektiğine dair demeci.	578:579
1. — Vazife ile yurt dışına giden Tarım Bakanı Turhan Kapanlı'ya dönüşüne kadar, Devlet Bakanı Şokip İnal'ın vekillik edeceğine dair Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/432)	575	5. — Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu'nun, sol cereyanlar ve Cumhuriyet savunularının harekete geçmesine dair demeci.	579
2. — Cumhuriyet Senatosu Niğde Üyesi İzzet Gener'e izin verilmesi hakkında Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi (3/431)	575		
3. — Silâhli Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabip, dış tabibi ve eczacılara tazminat verilmesi hakkındaki kanun tasarısını görüşecek Gecici Komisyona, Sosyal İşler Komisyonunun da iştirakine dair Sosyal İşler Komisyonu Başkanlığı tezkeresi (Millet Meclisi 1/861), (Cumhuriyet Senatosu 1/562)	575:576		
5. — Demeçler ve söylevler	576		
1. — Elâzığ Üyesi Celâl Ertuğ'un, Si-			

	Sayfa		Sayfa
6. — Cumhuriyet Senatosu araştırması.	579	2. — Yüksek Hâkimler Kurulu üyeleri seçimi.	595
1. — Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Rifat Öçten'in Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü hakkında Senato araştırması istiyen önergesi (10/6)	579:595	8. — Görüşülen işler	596
7. — Seçimler	595	1. — Milli İstihbarat Teşkilâtı kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/451; Cumhuriyet Senatosu 1/525) (S. Sayısı : 626)	596:606
1. — Anayasa Mahkemesine asıl üye seçimi.	595		

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Birinci oturum

Vazife ile yurt dışına giden Tarım Bakanı Turhan Kapanlı'ya dönüşüne kadar, Devlet Bakanı Şekip İnal'ın vekillik edeceğine dair Cumhurbaşkanlığı tezkeresi okundu, bilgi edildi.

Cumhuriyet Senatosu Niğde Üyesi İzzet Genç'e izin verilmesi hakkında Başkanlık tezkeresi okundu ve izin kabul olundu.

Elâzığ Üyesi Celâl Ertuğ; Silâhlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabib, dış tabibi ve ezazalara tazminat verilmesi hakkındaki kanun tasarısını, görüşmek üzere teşkil olunan Geçici Komisyona, ilgisi dolayısıyla, Sosyal İşler Komisyonundan da üç üyenin seçilmesi teklifinde bulunuldu ve teklif kabul edildi.

İstanbul Üyesi Ekrem Özden; Başkanın 96 nci Birleşimdeki tutuma dair bir konuşma yaptı ve Başkanlıkça cevaplandı.

Kastamonu Üyesi A. Nusret Tuna; Bilecik'te Sosyal Sigortalar Kanununun yanlış tatbik edilmesi yüzünden çıraklardan 120 - 130 lira civarında bir para alındığını ve bu yüzden esnafın çıraksız ve çırak olmak isteyenlerin de işsiz kaldıklarını ifade ile bunun ıslahı lüzumunu belirtti.

Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan; Millet Meclisi Başkanlığının parti liderleri ile tonlanarak Meclislerin 2 Temmuzda tatile girmelerini kararlaştırdıkları gazetelerde okuduğunu, böyle bir kararın müşterek Başkanlık Divanında alınması gerektirdiğini bildirdi.

Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu; sol cereyanlara temas ederek, bir gazeteden bir kısmı okudu ve Cumhuriyet sayılarının harekete geçmesi isteğinde bulundu.

Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Rifat Öçten'in, Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü hakkında Senato araştırması istiyen önergesi üzerinde önerge sahibi ve Ulaştırma Bakanı konuşular. Neticede konu hakkında Senato araştırması yapmak üzere bir komisyon kurulması, komisyonun beş üyeden terakkülbetmesi ve araştırma müddetinin iki ay olması kabul edildi.

Milli istihbarat Teşkilât kanunu tasarısını görüşmek üzere gizli oturuma geçildi

İkinci oturum

(Gizlidir.)

Üçüncü oturum

Milli istihbarat Teşkilât kanunu tasarısının maddelerine geçilmesi ve ivedilikle görüşülmesi kabul edilerek, maddeleri üzerinde bir süre görüşüldü.

Vakit gecikmiş bulunduğundan 17 Haziran 1965 Perşembe günü saat 15'te toplanılmak üzere Birleşime, saat 17'de, son verildi.

Başkan	Kâtip
Başkanvekili	Niğde
<i>Fikret Turhançıl</i>	<i>Kudret Bayhan</i>
Kâtip	
Kırklareli	
<i>Ahmet Naci Arı</i>	

2. — GELEN KÂĞITLAR

Rapor

1. — Diyanet İşleri Başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkındaki kanun tasarıssının Millet Meclisince kabul edilen metni ve Cumhuriyet

Senatosu Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/670, Cumhuriyet Senatosu 1/557) (S. Sayısı : 641)

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati : 15,00

BAŞKAN — Başkanvekili Fikret Turhangil

KÂTIPLER — Kudret Bayhan (Niğde), A. Naci Arı (Kırklareli)

BAŞKAN — 97 nei Birleşimi açıyorum.

3. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapılacaktır.
(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Çoğunluğumuz var. Görüşmelere başlıyoruz.

4. — **BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI**

1. — *Vazife ile yurt dışına giden Tarım Bakanı Turhan Kapanlı'ya dönüşüne kadar, Devlet Bakanı Şekip İnal'ın vekillik edeceğini dair Cumhurbaşkanlığı tezkeresi (3/432)*

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Vazife ile yurt dışına giden Tarım Bakanı Turhan Kapanlı'nın dönüşüne kadar kendisine, Devlet Bakanı Şekip İnal'ın vekillik etmesinin, Başbakanın teklifi üzerine, uygun görülmüş olduğunu arz ederim.

Cumhurbaşkanı
Cemal Gürsel

BAŞKAN — İttılama arz edilmiştir.

2. — *Cumhuriyet Senatosu Niğde Üyesi İzzet Gener'e izin verilmesi hakkında Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı Tezkeresi (3/431)*

BAŞKAN — Tezkerayı okutuyorum.

Genel Kurula

Cumhuriyet Senatosu Niğde Üyesi İzzet Gener'in mazeretine binaen 15 . 6 . 1965 tarihinden itibaren 15 gün müddetle izinli sayılma-

sı Başkanlık Divanın 14 . 6 . 1965 tarihli toplantısında kararlaştırılmıştır.

Cumhuriyet Senatosu
Başkanvekili
Fikret Turhangil

BAŞKAN — Sayın İzzet Gener'e 15 gün izin verilmesi hususunu oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

3. — *Silâhlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabip, dış tabibi ve eczacılara tazminat verilmesi hakkındaki kanun tasarıssını görüşecek Geçici Komisyona Sosyal İşler Komisyonunun da iştirakine dair Sosyal İşler Komisyonu Başkanlığı tezkeresi (Millet Meclisi 1/861, Cumhuriyet Senatosu 1/562)*

BAŞKAN — Bir takrir vardır okutuyorum.

Başkanlığa

Askerî tabip eczacı ve veterinerlerin tazminatını ihtiva eden kanun tasarıssını görüşecek Karma Komisyona Cumhuriyet Senatosu Ses-

yal İşler Komisyonundan üç üyenin iştirakini arz ve teklif ederim.

Cumhuriyet Senatosu
Sosyal İşler Şomasyonu
Başkanı
Celâl Ertuğ

BAŞKAN — Takrir hakkında görüşmek isteyen? Yok. Oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

5. — DEMEÇLER VE SÖYLEVLER

1. — *Elâzığ Üyesi Celâl Ertuğ'un; Silâhlı Kuvvetlerde görevli muvazzaf tabib, dış tabibi ve eczacılara tazminat verilmesi hakkındaki kanun tasarısını, görüşmek üzere teşkil olunan Geçici Komisyona, ilgisi dolayısıyla, Sosyal İşler Komisyonundan da üç üyenin seçilmesine dair demeci.*

BAŞKAN — Sayın Celâl Ertuğ, zabtı sabık hakkında buyurun.

CELÂL ERTUĞ (Elâzığ) — Sayın Başkan, sayın senatörler, geçen oturumda askerî hekim, eczacı ve veterinerlere tazminat verilmesi hakkında bir karma komisyon teşkili teklif edilmişti. Bu komisyon teşkili teklifi ile Millî Savunma, Maliye ve Bütçe komisyonlarından müteşekkil bir karma komisyon teşkili yüce oylarımıza sunulmuştu. Burada asıl ihtisas komisyonu bu veteriner, eczacı ve tabiplerle ilgili İhtisas Komisyonu olan Sosyal İşler Komisyonu unutulduğu için, bendeniz bir takrirle bu dört komisyondan seçilecek ikişer üyeden müteşekkil bir Geçici Komisyon kurulmasını teklif ettim. Bu tekriri müzakere mahiyetinde olacaktır belki. Bunun Yüce Senatoya arz edilmesini ve Karma Komisyonun daha ihtisası unsur ihtiva eder bir hale getirilmesini tensiplerinize arz ediyorum. Bunun için söz almış bulunuyorum. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Ertuğ, ilgili komisyonlarla temas edip bir takrir hazırlamanızı rica ederim.

2. — *Istanbul Üyesi Ekrem Özden; Başkanın 96 ncı Birleşimdeki tutuma dair demeci.*

BAŞKAN — Sayın Özden, zabtı sabık hakkında buyurun.

EKREM ÖZDEN (Istanbul) — Sayın Başkan,

Yüce Senatonun kıymetli üyeleri.

15 valiye kadro verilmesini istihdaf eden 3656 sayılı Kanuna bağh 1 sayılı cetvel ile tâ-

dil ve eklerinin İçişleri Bakanlığh kısmında değişiklik yapılmasına dair kanunun Yüce Senatonun dünkü oturumunda müzakeresi yapılmıştı.

Kanunun tümü üzerindeki görüşmeler bittikten ve maddelere geçildikten sonra birinci maddeye bir fıkrâ ilâvesine dair önerge oylanmış 31 e karşı 32 oyla reddedilmişti.

Şu hale göre Senatoda bu oylamada 3 - 5 arkadaş rey vermiyerek çekinsek kaldığından bilhesap 66 - 68 sayın üyenin salonda hazır oldukları anlaşılmıştır.

Ben bu oylamadan sonra, Başkana hitaben çoğunluğun olmadığını bildirdim. Başkan buna karşı tüzük hükmünün sarîh olduğunu beyan buyurdu ve kanunun diğer maddelerinin oylanmasına geçtiler.

Başkanın bu hareketi İçtüzüğün 52 ncı maddesinin son fıkrasına aykırıdır.

Çünkü; bu fıkraya göre; oturum esnasında yeter sayı olup olmadığına Başkanlık Divanı tereddüdeder, veya üyelerden beşi sözle veya yazılı olarak yeter sayı olmadığını ileri sürerlerse yoklama yapılır.

Önergenin oylanmasında varılan netice salonda yeter sayı olmadığını açıkça göstermişti. Üstelik ben Başkanlık Divanını ikaz ederek tereddütlerini tahrik etmiş bulundum.

Bu durum muvacesinde Başkanın (tereddüt yoktur ben bu rakanlar ve bu ikaz karşısında yine işime devam ederim, yoklama yaptırman) diye İçtüzüğe ve dolayısıyla Anayasaya muhalif hareket edemez. (Gürültüler) Çünkü muhterem arkadaşlar bir hakkın suiistimalini asla kanunlarımız himaye etmez.

BAŞKAN — Arkadaşların, Sayın Özden'in konuşmalarına müdahale etmemelerini rica ederim.

EKREM ÖZDEN (Devamla) — Bence o dakikadan itibaren Yüksek Senatonun işlemleri maalesef bâtildir.

Her şeyden evvel yasama organları kendi içtüzüklerine, mukarrer örf ve âdetlerine harfiyen uymaya ve uyduklarını da efkârı umumiyyeye göstermeye mecburdurlar.

Bir memlekette, kanun yapmakla mükellef bir organ, bizzat kendisi kanuna riayet etmez ise o memlekette rejim tehlikede demektir. Geçen hâdiselerden ibret almamak gafletlerin en büyüğüdür. (Gürültüler)

Başkanlar lâyüsel değildirlir. Kanunlara ve vicdanlarına bağlıdırlar. Biz Başkanlarımızın hareketlerindeki tezahürlerin böyle tecelli etmesini görmekle bahtiyar oluruz.

Marifet bir kanunun alelacele çıkarılmasını temin etmek değil, asıl vazife Riyaset kürsüsünde bitaraf kalmak, içtüzüğü harfiyen tatbik etmektir.

Ben Başkanlık Divanını dünkü davranışlarından dolayı vicdanlarıyla başbaşa bırakıyorum.

Saygılarımı sunarım.

BAŞKAN — Sayın Özden'den evvelâ 52 nci maddeyi açıklığıyla ifade etmelerini arzu ederdim. Sayın Özden, her zaman olduğu gibi oturdukları yerden ferdi müdahaleler yapmaktadırlar. Dün de aynı müdahaleyi çoğunluk yok diye yaptılar. Ben kendilerine «Yoklama yaptırمام, devam ederim» demedim. Bunu Heyeti Umumiye önünde söylüyorum; «Usule uygun bir hareket vâkı değildir» dedim. Şimdi içtüzüğün 52 nci maddesini Sayın Özden'in huzurunda okuyorum; «Oturum esnasında yeter sayı olup olmadığında Başkanlık Divanı tereddüdeder,» böyle bir tereddüdümüz yoktur. «veya üyelerden beşi sözlü veya yazılı olarak yeter sayı olmadığını ileri sürerse yoklama yapılır.» Beşi, zannediyorum bir okumuş olacaklar. Bir kişinin müdahalesiyle eğer çalışmalarımız aksatılacaksa mesele yoktur. Açık oylamada, işari oylamada biliyorsunuz, işari oylamada işaret kâfi gelmektedir. Biz müteadit defalar açık oylama sonunda çoğunluğun arandığını beyan ettik. Sayın Özden'in Parlâmento çalışmalarındaki vazife görüşümüzü bir güne mahsus olarak değil, temadi eden bir hizmet olarak mütalâa etmelerini hassaten rica ederim.

Sayın Tigril, buyurun.

IHSAN HAMİD TİGREL (Diyarbakır) — Efendim, içtüzüğe mugayir bir hareket olmadı-

ğımı ifade etmek istiyordum. Zatiâliniz ifade ettiniz. Bendenizin konuşmasına lüzum kalmadı.

BAŞKAN — Teşekkür ederim.

HÜSEYİN KALPAKLIOĞLU (Kayseri) — Gündem dışı söz rica ediyorum. Çok kısa olacak.

BAŞKAN — Yazılı olması lâzımdır.

3. — *Kastamonu Üyesi A. Nusret Tuna; Bilecik'te Sosyal Sigortalar Kanununun uygulanış tatbik edildiğine dair demeci.*

BAŞKAN — Sayın Nusret Tuna, Sosyal Sigortalar Kanunu tatbikatiyle ilgili çıraklık mevzuunda gündem dışı söz istemiştir. Buyurun Sayın Tuna.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) — Muhterem arkadaşlar, vazife ile Bilecik'e gittiğim zaman Sosyal Sigortalar Kanununun tatbikiyle ilgili bir içtimai hâdise ile karşılaştım. Bunu huzurunuzda aksettirmek istiyorum.

Şimdi Sosyal Sigortalar Kanununun Bilecik ve Eskişehir'de ilk defa tatbik edilmesi ve buradaki tatbikattan alınacak sonuçlara göre diğer vilâyetlere teşmil edilmesi düşünülmüş bu kanunun tatbikatından olmak üzere esnaf yanında bulunan çırakların her ay ustaları tarafından 120 - 130 lira civarında bir para ödemeleri zarureti tebliğ olunmuştur. Esasen fakir olan bu mntıkada bu küçük esnaf ayda bu miktar parayı Sosyal Sigortalar Kurumuna ödemek imkânını bulamadığı için, çırakların işlerine son vermiştir. Şimdi iki grup vatandaş bizim Parlâmento üyesi olduğumuzu öğrenmeleri üzerine ayrı ayrı dertlerini yandılar. Bunlardan bir kısmı çocuk babalarıydı. Çocuklar mektebi bitirdiler, tatil oldu, bunları bir büyüğün yanına çırak olarak hizmet etmesi için veriyorduk fakat bu Sosyal Sigortalar Kanununun tatbikati dolayısıyla usta mevkiinde olanlar bunları kabul etmiyorlar ve bu çocuklar dışarıda aylak olarak gezmeye mahkûm oluyorlar. Bir işle meşgul edemiyoruz. Buna bir çare bulunmasını talebederken, diğer taraftan çırak çalıştıran ustalarda her ay 120 - 130 lira gibi bir parası Sosyal Sigortalar Kurumuna 200 lira kadar bir ücreti de çırağa ödeme bakımından bir çırağın dükkânda bulunmamasına ayda kendilerine 300 liraya mal olduğunu

bunun karşısında bunları çalıştırmaya imkân bulamadıklarını bildirdiler.

Muhterem arkadaşlar, bu hâdise, Sosyal Sigortalar Kanununun tatbik edildiği muhitlerde büyük bir içtimai hâdise olarak kendisini göstermektedir. Biz bu küçük yavruların hiçbir suretle istismar edilmesine taraftar değiliz. İstismar edilmemelidir. Fakat esnaf da bunları dükkânma almayacak şekilde bir kanun tatbikıyla karşı karşıya bırakılmamalıdır. Sosyal Sigortalar Kanununun birinci maddesinde işçi tarif edilmemektedir. İşçi emeğini doğrudan doğruya bir ücret mukabilinde taahhüdeden bir kimsedir.

Çıraklıkta bu saydığımız evsaf mevcut değildir. Çırak, kısmen hizmetini vermekle beraber ustasından bir sanat öğrenmektedir. Binaenaleyh, ustası yalnız işveren, çalıştıran değil, aynı zamanda sanatını öğreten adamdır. Binaenaleyh, Sosyal Sigortalar Kanununun birinci maddesinin tam muhtevasma uyduğu kanaatinde değilim. Bir tatbikat hatası vardır. Bu çırakların dükkânlardan uzaklaştırılması dolayısıyla bu çocuklar bakımsız kalmakta, sinema önlerinde vesair yerlerde dolaşıp, belki ahlâken tecviz edilmeyecek, başka istikametlere sapma ihtimalleri vardır. Yavrularımız istismar edilmesin. Daha bunlar çalışma imkânından da mahrum edilmemelidir. Kanunun tatbikatında bir hata olduğu kanaatindeyim. Hükümetten rica ediyorum. İş âcil bir duruma girmiştir. Bunun için gerekli tedbirler alınmalı, yavrularımız istismar edilmemelidir. Fakat sanat öğrenmesi, ustasından sanat öğrenme imkânı da bertaraf edilmemelidir. Teşekkür ederim. (A. P. sıralarından alkışlar)

4. — *Artvin Üyesi Fehmi Alpaslan'ın, Millet Meclisi Başkanlığının parti liderleri ile toplanarak Meclislerin 2 Temmuzda tatile girmelerini kararlaştırma, ve böyle bir kararın müşterek Başkanlık Divanında alınması gerektiğine dair demeci.*

BAŞKAN — Gündem dışı, Parlâmentonun çalışmaları hakkında Sayın Fehmi Alpaslan.

FEHİMİ ALPASLAN (Artvin) — Sayın arkadaşlarım, bütçe görüşmelerinde de temas etmiştim. Bugün gazetelerde okuduğumuza göre Millet Meclisi Sayın Başkam dün parti liderlerini toplamak suretiyle meclislerden çıkarılması

lâzımgelen kanunlar ve Meclislerin tatile girmesi mevzuunda bir görüşmede bulunmuş, 2 Temmuz tarihini de tatil tarihi olarak tesbit etmişlerdir.

Anayasamız, Meclislerin tatile girmesi mealesinde, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu arasında bir anlaşma olması lüzumunu vaz'etmiştir. Ama bugün gazete sütunlarında görüyoruz ki, Cumhuriyet Senatosunu temsil eden her hangi bir zat bu toplantıya davet edilmek suretiyle çıkarılması icabeden kanunlar ve Meclislerin tatili konusunda bir danışmada bulunulmamıştır.

Şimdi yüksek huzurlarınızda ifade ediyorum. 3,5 - 4 sene geçti. Hâlâ bizim Cumhuriyet Senatosunun teşkilât kanunu çıkmadı. Anayasamız da iki Meclisi ayrı ayrı mütalâa eder ve eğer Anayasamıza saygılı isek, her şeyden evvel Cumhuriyet Senatosunun müstakil bir varlık olarak kendisini hissettirmesi lâzımdır. Binaenaleyh Teşkilât Kanununun da diğer bütün kanunlardan evvel mutlaka çıkması icabeder, bir.

İkincisi; Cumhuriyet Senatosunun Anayasamızın hazırlanmasındaki asıl maksat içerisinde mânevi varlığını hissettirmesi zamanı artık geldi ve geçti. Millet Meclisi kendi arzusuyla Meclisin tatil gününü tâyin ve tesbit edemez. Bunun karşısında Cumhuriyet Senatosunun da kendisini göstermesi mutlaka lâzım ve zârudur, kanaatindeyim. Çok temenni ederim ki, dört seneden beri karşımızda duran bu büyük mesele önümüzdeki devreye kalmaması ve önümüzdeki devre de aynen bu devre gibi tatsız bir devre içerisinde gelip geçmesin.

Bu arada Yüce Senato'ya yine Senatonun şahsiyet vermesiyle alakalı bir mevzuda şikâ-yette bulunmak istiyorum.

Bendeniz izimli olarak Artvin'e gitmiştim. Oradan Sayın Başbakan'a hem de Cumhuriyet Senatosunun bir üyesi sıfatıyla bir nahiyeye halkının açlığa mahkûm halde bulunduğu dair telgraf çektim ve cevap istedim. Aradan 10 gün geçti. Cumhuriyet Senatosunun üyesi olan Sayın Başbakan bir cevap vermek lüzumunu dahi hissetmedi. (Vermez, sesleri.) Verirlerse kendisine Cumhuriyet Senatosunun bir değerli üyesi sıfatıyla saygı ile karşılığım. Cevap vermezlerse, Fehmi Alpaslan da kendisine metelik vermez. Fehmi Alpaslan'ın ömrü ondan daha uzundur, daha altı yıl burada. Ona kur'a belki

bu defa isabet eder. Tekrar kazanıp kazanmayacağını da kimse bilmez.

Benim asıl hedefim şu, Cumhuriyet Senatosunun üyesi olan bir insanın memleketin bir meselesi hakkında yaptığı bir müracaat Hükümet eğer cevaplamazsa o Hükümete sizin huzurunuzda büyük büyük teessüflerimi sunarım. Ve kendisini evvelâ size şikâyet ederim, siz şikâyetimi dinlemezseniz kendisine lâyük olduğu muameleyi yapmayı her halde beceririm. Saygılarımı sunarım. (Alkışlar.)

5. — *Kayseri Üyesi Hüseyin Kalpaklıoğlu'nun; sol cereyanlar ve Cumhuriyet savcılarının harekete geçmesine dair demeci.*

BAŞKAN — Sayın Kalpaklıoğlu, hangi konu hakkında?

HÜSEYİN KALPAKLI OĞLU (Kayseri) — Sol cereyanlar hakkında.

BAŞKAN — Buyurun sol cereyanlar hakkında.

HÜSEYİN KALPAKLI OĞLU (Kayseri) — Muhterem arkadaşlar, size günün mevzu olan ve memleketçe üzerinde titrediğimiz aşırı cereyanlara ait bir makalenin, bugün çıkan bir makalenin bir pasajını okuyorum. Ve bununla Hükümeti ve yetkili mercileri uyanmaya davet ediyorum. Lütfen ilgi ile dinlemenizi istirham ediyorum.

«Komünizm; hakların, refahlı ve huzurlu insanca bir yaşayışa yükselmesinde yığınla Devletin ve milyonlarca insanın seçtiği ilmî bir yoldur. Kapitalist dünya ile geri kalmış ülke-

ler dünyası arasında ikinci dünyayı teşkil etmektedir. Komünist olan, yığınla Avrupalı, Asyalı, Afrikalı ve Amerikalı devlet vardır. Biz bunların bir kısmı ile dostuzdur. Münasebetlerimiz vardır. Elçiler teati etmişizdir. Bir kısmı ile henüz tanınmamışızdır. Ama inkâr mı edeceğiz? Kâfir mi diyeceğiz? Düşman mı belliyeceğiz? Hayır, ayrı dinden, ayrı ırktan, ayrı milletten olmak gibi ayrı rejimlere sahip bulunmakta yaşanan dünyada insan münasebetlerini yasaklama sebebi olamaz. Biz komünist değiliz. Demokratik bir idare ile yöneltiliyoruz. Ve insanca yaşama seviyesine yükselmenin yollarını böyle bir rejim içinde arıyoruz. Ama yanbaşıımızda bir Bulgar, ötede bir Yugoslav bir Romen, Kuzeyde aya kadar uzanan bir Rusya ve uzakta dev ülke Çin, Okyanus ötesinde Küba. Orada da insanlar var ve oralarda da insanca bir yaşayış vardır.»

Görüyorsunuz ki, komünizmin insanca bir yaşayışa yükselmek için ilmî bir yol olduğunu, milyonlarca insanın da bu rejim içinde bulunduğunu da söylemek suretiyle bu rejimin reklâmını yapan Sadun Tanju ismindeki yazarın, bilmiyorum şu makalesinde suç unsuru görüyor mu Hükümet? Görmüyor mu? Ve bu mevzuda ne tedbir alıyor. Savcılarımız daha ne zamana kadar duracaklar? Görüyorsunuz ki, ihbar ediyorum Adliye Vekiline de. Görüyorsunuz ki, arkadaşlarımız, ilmî kisvenin ve ilmî görüşün dışında günlük makale sütunlarına kadar komünizmin meddahlığı bu memlekette artık aşikâr olarak yapılmaktadır. Hürmetlerimle.

6. — CUMHURİYET SENATOSU ARAŞTIRMASI

1. — *Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Rifat Öçten'in Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü hakkında Senato araştırması istiyen önergesi (10/6)*

BAŞKAN — Sayın Rifat Öçten tarafından araştırma komisyonu mütedair tahrir eyvele yüksek ittilanıza arz edilmiş ve iki birleşim geçmiş olmakla bugün gündeme alınmış bulunmaktadır. Usul hükümlerine göre tahrir sahiplerinden birine ve ilgili Bakana söz verilecektir.

Buyurunuz Sayın Öçten.

ZİHNİ BETİL (Tokat) — Benim de bir tahririm var, okutmanızı rica ederim.

BAŞKAN — 134 neü maddeyi okursanız, okunup okunamayacağını görürsünüz.

ZİHNİ BETİL (Devamla) — Okutmaya mecbursunuz, okutmaya lüzum vardır.

BAŞKAN — Ben okunması lâzım olduğuna kaani değilim. İktüzüğün 134 neü maddesi tahrir sahibi ile ilgili Bakana söz verilir, diyor.

ZİHNİ BETİL (Tokat) — Araştırma yapılmayacağını izah eden bir önergeci.

BAŞKAN — Efendim, Umumi Heyet Bakana da dinliyecekler sayın tahrir sahibi de...

ZİHNİ BETİL (Tokat) — Öyle yapabilirsiniz fakat okutmamazlık edemezsiniz. Ben usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Hay hay efendim, veririz, sayın tahrir sahibi görüştünler ondan sonra. Buyurun Sayın Öçten.

RİFAT ÜÇTEN (Sivas) — Çok muhterem arkadaşlarım, AİD'nin Devlete ve Devletin Devlet Demiryollarına devretmek suretiyle açtığı 10 milyon dolar kredi ile mubayaa edilen lokomotiflerin, mukavele yapıldıktan itibaren teslim anına kadar cereyan eden çok cesurane ve viedanları sızlatacak kadar keyfi, yolsuz hareketlerini huzurunuzla getirmiş olacağım.

Esas mevzuata geçmeden evvel bir hususu arz etmek mecburiyetindeyim. Gerek Meclis içerisindeki bazı arkadaşların ve gerekse bir gazetede neşredilen bir fikrin karşılığını vermek durumundayım. Ben eskiden Ulaştırma Bakanlığı vazifesini deruhde otmış bir arkadaşınız olarak bu hâdiseyi Yüksek Senatoya getirmemeli imişim.

Aziz arkadaşlarım, bendeniz bu hâdiseyi yani bu kredi verildiği ve mubayaa esasları hazırlandığı zaman işin esasına vâkıf olan bir arkadaşınızım. İşin esasına ve şimdi arz edeceğim vesikalara her hangi biriniz vâkıf olsaydınız teşriî vazifenizi ve bu memleketin bir evlâdı olarak bu vatani vazifenizi yapardınız.

Gazete diyor ki, «kendisinden sonra birçok bakan bu mevkii işgal etmiştir, acaba onlar için getiriyor da, kendisi getiriyor?»

Esasen getirmemin maksatlı mevzuu bugün halen Ulaştırma Bakanlığında bulunan arkadaşım hariç, diğerleri, kademe kademe arz edeceğim yolsuzluklara ve mecburiyete iştirak etmişlerdir. O halde sayın gazeteğe cevap vereyim ki; onlar getiriyor diye benim getirmemi bir kaba hat olarak telâkki etmesini Türk efkârının görüşlerine tercüman olarak bir gazete bulunması itibariyle bu tenkidi kendilerine çok gördüm.

Aziz arkadaşlarım, bu hâdiseye Yüksek Senato ve efkârı umumiyeye malûm bir hâdisedir. Nihayet birtakım dedikodulu durumlar tahaddüs ettikten sonra bir firmaya bu lokomotifler ihale edildi. General Elektrik firması ile bu mukavele ve ihalenin yapılmasından itibaren açık yolsuzluklar başgösterdi. Yolsuzlukların en mühimmi mukavele yapılırken vâkı olmuştur. Daha evvel ihale şartları ve bu ihalenin şartlarına müstenit mukavele projesi hazırlanmış AİD'ce de tasdik gördükten sonra ilân edilmiş idi. Rakip firma bertaraf edildikten sonra mukavele yapılacağı AİD'nin tazyiki ve firmanın pazarlığa oturması hâdisesi tahaddüs etti. Ve Devlet Demiryolları ve o zamanın mesul Bakanı, AİD'nin tavsiyesini ve firmanın mukavele yapılırken pazarlığa oturma-

talebini derhal takabbül eyledi. İstitraten arz edeyim, General Elektrik Firması, ihaleye iştirak ederken ihale şartlarının birçok maddelerini şayanı kabuldür diye bâzı istifham yaratacak, üzerinde bilâhara konuşulacak kelimeler kullandığı için ve bir de ihtilâfta Türk Mahkemelerinin merci olarak tâyinini kabul etmediği için, o zamanki DD idarecileri ihale şartlarına uymadığı şeklinde bir karara vardılar ve o zamanın mesul Bakanına emirlerini sordular. Bakan, sarîh olarak bir tasarrufa gidemiyeceğini ve mevzuun Bakanlıklar arası İktisadi Kurula götürceğini belirtmek hâdiseyi İktisadi Kurula götürdü.

Hakikaten tekliflerinde bilâhara demin dediğim pazarlığa oturma durumunu temin edecek müphem ifadeler olduğu için, bu defa İktisadi Kurulun kararı ile teklifinin tavzih edilmesi kendisinden istendi ve bunun üzerine General Elektrik Firması 3 . 8 . 1933 tarih ve 3045 sayılı bir yazı ile şartnamedeki bütün teklifleri kabul ettiğini sarîh ve kesin olarak bildirdi, Yazı buradadır. O halde ihalenin bütün şartlarını birinci mukavele projesini harfiyen kabul ettiğini biliren bu firma, diğer firmayı ekarte ettikten sonra Devlet Demiryolları ile pazarlığa oturmak hak ve salâhiyetini haiz değildir. Bilhassa AİD bu parayı bize borç olarak vermektedir. 0,75 faiz ile Hazineye ve Hazine de 3,5 ile mukavele yapıldıktan sonra yürütülmek kaydıyla bu borç tahaddüs edilmiştir. O halde daha evvelden projeyi ihale şartlarını tasdik etmiş, kabul etmiş bir AİD, karşıda tek firma kaldıktan sonra, Devlet Demiryollarına ve Bakanlığa nasıl tavsiyede bulunur? Bakanlık ve Devlet Demiryolları bu tavsiyeyi nasıl takabbül edebilirdi? Maalesef bu tavsiyeyi ve tazyiki kabul ederek yeniden firma ile pazarlığa oturdular. Bu mevzuu yazılı soru olarak Sayın Bakandan sordum. Sayın Bakan bana verdiği cevapta diyor ki, ihalenin yapılacağı firma belli olduktan sonra, onunla mukavele yapılmadan evvel, karşı karşıya gelmek ve pazarlık yapmak hukukî bir haldir. Bana «biliyorsunuz ki, mukavele zamanı, pazarlık zamanıdır» diyor. Dikkat nazarlarımızı arz ediyorum arkadaşlarım. Mukavele zamanı hiçbir zaman pazarlık zamanı değildir. Çünkü ihale şartlarına uygun teklif vermeyen firmalar hariç çekilmiştir. Pazarlıktan bu firmaların hiçbir zaman haberi yoktur. Karşıkarşıya tek bir firma kalınca, pazarlığa oturulmaz. Ancak mukavele şartlarında bugünkü mevzuata, kanuna

aykırı bir hata yapıldı ise, ihale şartlarındaki bu hatanın mukaveleye girmemesi elbette ki, lâzım ise, bunun üzerinde firma iknaa çalış- bu, müessesenin yine lehinedir.

Sayın Bakan ilâve ediyor, diyor ki, muahze yaptığımız pazarlık müessesenin lehine olmuştur, aleyhine olmamıştır.

Şimdi aziz arkadaşlarım, yapılan mukavele projesi tadillerinin müessesenin lehinde olup olmadığını bir bir hâdiseler içerisinde ele alarak Yüksek Takdirlerinize arz edeceğim.

İdari şartnamenin 7 nci maddesine göre, lokomotiflerin bedelleri tesellüm edildikten sonra ödenecektir. Fakat buna karşılık mukavele meriyete girdikten sonra ve imalâtta, firma Devlet Demiryolları ile mutabakata vardıktan sonra, mevcut malzemenin tutarı olan bedelin dörtte biri avans olarak verilecektir.

İdari şartnamenin yedinci maddesinin hükmü budur. Bunu AID kabul etmiş ve arz ettiğim gibi General Elektrik Firması ihaleye iştirak ederken kabul etmiştir. Mukavelede değişiklik yapılması yeni AID nin tavsiyesi ve firmamızın pazarlık teklifi kabul edildikten sonra Devlet Demiryollarının o zamanki mesul Genel Müdürlüğü bu taleplerin tetkikini, Malzeme Dairesinin mesuliyeti altında salâhiyetli bir komisyona devrediyor. Diyor ki, AID nin tavsiyesi budur. Buna göre yeniden hazırlıyacağınız bir mukavele- nin bu tavsiye istikametinde koyacağımız maddeleri tanzim edin ve bunun menfaatlerimize ve kanunlarımıza aykırı olup olmadığını tesbit edin. Yazının yalnız baş tarafını okuyacağım. «AID kredisi ile GİA firmasından mubayaa edilecek Dizel Elektrik lokomotifleri mevzuunda Genel Müdürlüğün 11 . 1 . 1964 ve 13 . 3 . 1964 tarih ve şu sayılı emirleri gereğince, vazifelendirilen heyetimiz, gerek müstakillen ve gerekse firma temsilcileriyle ve bunlara paralel olarak (sayıyor birtakım şeyleri) yaptığı tetkik, istişare ve müzakere neticesinde ekli mukavele projesini hazırlamış ve bu konuda ilân edilmiş olan mukavele projesiyle hazırlanan bu proje arasındaki mukayese neticeleri aşağıda izah olunmuştur.»

Şimdi, arkadaşlar; bedelin ödenmesine dair şartnamenin yedinci maddesinin ne şekilde bu komisyon tarafından müesese aleyhine tadil edildiğini ve bu tadilin aynen mukaveleye girdiğini arz edeceğim.

İlân edilen projede yani şartnameye uygun olarak yapılması icabeden mukavele AID nin de tasdikinden geçmiş mukavele. İlân edilen projede, malzemenin Türkiye'ye vürudunu mütaakip montaj işlerinin firma tarafından tamamlanması muvakkat tesellüme arzı ve katî kabulün 15 gün zarfında idaremizce yapılması ve ayrıca mukavele bedelinin dörtte birine kadar da avans verilebileceği hususları öngörülmüştür. Birinci projedekini aynen yazıyor. Bu duruma göre idaremizin tamamen kendisine taallük eden hususları muayyen bir süre zarfında yerine getirmemesi halinde yani mamulleri muayyen bir zaman içinde gümrükten çekmemesi ve dolayısıyla katî tesellümü yapamaması neticesinde TCDD firmaya bir tediye bulunamayacaktır. Bu birinci projenin hükmü. Onu aynen aldıktan sonra, aşağıya tadilini yazıyor. Diyor ki, «Firmamızın belirli bir sürede surati katiyede tediye de ısrar etmesi karşısında tediye maddesi daha mal tesellüm edilmeden dörtte bir avans verilebilme hükmünden istifade edilerek» eğer katî tesellüm TCDD ca 45 gün zarfında yapılmaz ve firmaya atfedilebilecek bir kusur bulunmaz ise, firmaya teslim arz ettiği malın tutarı kadar bir teminat mektubu alınmak suretiyle malzemenin yüzde yüz bedeli ödenecektir.

Firma, yedinci maddenin hükmünü oduğu gibi kabul etmiş, en ufak bir ihtirazi kayıta bulunmamış. Ona göre dörtte bir avans alır, fakat diğer bedeli, tesellümlen sonra, avanslar mahsubedilmek suretiyle alacaktır. Ama burada diyor ki, «Devlet Demiryollarının muhtemel bir kusuru zuhur ettiği takdirde, müesseseyi müşkül durumda bırakmamak için, teminat almak şartıyla, bu bedellerin yüzde yüzünü verelim.» Ve arkadaşlar maalesef malzeme ve lokomotifler, henüz gümrükte iken bütün bedelleri ödenmiştir. O bedellerin ödenmesini temin eden ne hukuk anlamıyla, ne müesese menfaati anlamıyla katiyen kabili telif olmayan, hattâ birinci mukavele projesinde bulunmayan bir hüküm ilâve etmişlerdir. Bu hüküm, mülkiyetin, malzemenin ve lokomotiflerin gemiye yüklendiği andan itibaren Devlet Demiryollarına intikal etmiş olması kayıdır. Bunu şu şekilde tesbit etmişlerdir :

Şartnamenin dördüncü maddesinde Türkiye'de teslim alınmaya kadar idaremizin malzemesinin maliki olmadığı keyfiyeti (SF) teslim

şartnamesinin genel mâna ve şümulüne göre mülkiyetin tamamıyla alıcıya geçeceği hususu da müzakere edilerek günlük işlerin zamanında yapılmaması lokomotiflerin buna göre muvakkat katı tesellümlerinin gecikmiş olması sebebiyle vereceği zarar nazarı itibara alınarak Derince veya Haydarpaşa rıhtımında raylar üzerinde lokomotif plâtfornunun bujiler üzerine oturtulmasıyla mülkiyetin idaremize geçmesi uygun mütalâa edilmiş ve bu husus teslim şartı maddesine derecedilmiştir.»

Lokomotifler tesellüm edilmeden, henüz gümrükte iken, firma, yapılan bu tadil maddesini Amerika'da AID ye göstermek suretiyle malzemenin ve lokomotiflerin yüzde yüz bedellerini çekmiştir. Halbuki şu okuduğumuz madde 4 neü maddenin içerisinde katıyen mevudolmayan bir maddedir. İnkoterm S. F. beynelmilel nakliyatın mütaallik bir tarif listesi ve kitabı vardır. Bu kitabın tarifine göre bunu yapmak mecburiyetinde kaldık, diyorlar.

Aziz arkadaşlar, iki taraf, bu dünyaya her tarafında umumi hukuk kaidesidir. Ahlâka, âdaba ve kanunlara aykırı olmayan anlaşmaları karşılıklı mukaveleye bağliyabilir. O halde İnkoterm SF beynelmilel tarifesinin dışında ben firma ile karşılıklı mutabakata varmışım, demişim ki, senin malını Haydarpaşa'da ray üzerinde tesellüm edeceğim ve tesellümden sonra bunu tecrübelere tabi tutacağım. Katı teslimattan sonra malının bedelini ödiyeceğim, demişim.

Burada SF talimatnamesine göre, mülkiyet alıcıya vapura mal yüklendiği zaman geçer diye müessesenin hatırında bulunmayan bir hüküm ilâve edilmiştir. Hattâ DD haberi olmadan dahi adam, AID teşkilâtından parasını çekiyor, İdari şartnamenin üçüncü maddesine göre, lokomotifler SK Haydarpaşa'da kendi dingilleri üzerinde monte edilmiş olarak ray üzerinde teslim edileceklerdir. Halbuki burada lokomotifler şu hükme göre, tahmil ve tahliye ve monte masraflarını tamamen firmaya bırakmış olmasına rağmen, yine şimdi okuyacağım maddeyi tadil etmek suretiyle hem tahliye hem de montaj masraflarını maalesef Devlet Demiryolları yüklenmiştir. Sayın Bakandan bu rakamı sormak lâzım. Çünkü benim yazılı soruma verdikleri cevapta munhasıran bunu istememe rağmen bu rakamı vermediler. Şimdi dikkat ederseniz lokomotifler (SF) i Haydarpaşa'da kendi dingil-

leri üzerinde monte edilmiş olarak ray üzerinde teslim edileceklerdir. Yani lokomotifler komple olarak Amerika'dan vapura yüklenecek veya vapura komple olarak yüklenen lokomotifler rayın üzerine tam bildiğimiz bir lokomotif halinde indirilecektir. Buna göre navlun bedeli konulmuştur. Bu gemilerin imalâtı azdır ve bu gemilerle bu şekilde komple nakledilen lokomotiflerin navlun bedeli de fazla olduğu için lokomotif başına 12 bin dolâr konmuştur.

Halbuki lokomotifler daha ucuz gemilerle parça halinde getirilmiş ve Derince'de ray üzerinde montesi yapılmıştır. Ve bu montaj yapılırken de gerek elemanlarımızı vermek suretiyle, gerek tahliye masraflarını da üstümüze almak suretiyle müesseseyi zararlara uğratmışızdır. Şimdi burada da İnkoterm SF İnkoterm resmî beynelmilel tarifesine istinadediyorlar. Bu tarife gereğince, bu maddeyi böylece değiştirmek mecburiyetinde kaldık, diyorlar ve ondan sonra idari şartnamenin bir 8 neü maddesi var. Sekizinci maddesinde, İngilizce metninde olmayan ve oraya derecedilmiş olan bir tahliye maddesine istinadederek diyorlar ki; şartnamenin maalesef 8 neü maddesinde de böyle bir hüküm olduğu için, firma ile çok mücadele ettik, tahliye ve montaj masraflarını onlara devretmek istedik. Fakat SF talimatnamesine göre bir imkân bulamadık, bu masrafları da takabül etmek mecburiyetinde kaldık. Temas ettikleri ve arkasına gizlenmek istedikleri idari şartnamenin 8 neü maddesini okuyorum. Maddenin matlağı şudur: «Vergi resim ve masrafların eiheti aidiyeti» «lokomotiflerle yedeklerin SF Haydarpaşa'da teslimine kadar,» dikkat buyurulursa, burada da israrın SF Haydarpaşa'yı koymuştur. SF Haydarpaşa'da teslimine kadar tediyesi gereken bütün vergi, resim ve saire masraflarla menşe şahadetnamesi tasdik masrafı, malzeme bedelinin menşe memleketinde tediyesinden mütevellit banka masrafları mukaveleye ve sair evraka ilsak edilecek pul bedeli mütaahhide gerek lokomotiflerin ve gerekse yedeklerin sigorta masrafı tediyeden mütevellit Türkiye'de tahakkuk edecek banka komisyon ve masrafları ve malzemenin teslim yerinden sonra ödenmesi icabeden vergi, resim, tahliye ve liman masrafları TCDD aittir.

Buradaki hüküm gayet sarıhtır. Teslimden sonraki masrafları Devlet Demiryolları takab-

bül etmiştir. Şimdi çok enteresan bu mevzuu gerek yazılı soruma verdikleri cevapta ve gerekse mukaveleyi tadil eden hükme dercettikleri kısımları mukayese ederek okuyacağım. Dinlemenizi istirham ederim. «Lokomotiflerin Haydarpaşa rayı üzerinde monte edilmiş ve işletmeye hazır vaziyette teslimi hükmüne istinaden tahliye masraflarının firmaya tahmiline heyetimizce gayret sarf edilmişse de beynelmilel İnkoterm SF şartlarına göre, firmaca tahliye masraflarının alıcıya aid olduğunun bildirilmesi ve ilân edilmiş mukavele projesinin sekizinci maddesinde de tahliye masraflarının alıcıya aidiyeti sarahaten anlaşıldığından, tahliye masraflarının DD na aidiyetinin bu maddeye ithal edilmesi zarureti hasıl olmuştur.» Sekizinci maddenin hükmü sarıhtir. SF Haydarpaşa'nın istilzam ettiği zir mânâ vardır. O mânâyı çığnemek suretiyle 8 nci maddedeki hüküm ray üzerine teslimden sonraki masrafların DD na aid olduğu sarahaten bildirilmiş olmasına rağmen büyük bir zorlama ile bu 8 nci maddenin arkasına gizlenmek istenmektedir. Bu suretle DD birinci mukavele projesinde ve şartnamesinde olmayan büyük mükellefiyetlere ve masraflara boğulmuştur.

Şimdi arkadaşlar, esas en mühim mevzuumuz olan lokomotiflerin teknik şartnameye uygun olmadığı hususuna temas edeceğim :

Aziz arkadaşlar, General Elektrik firması diğer iki firma ile birlikte teklif mektuplarını verirken 761 tipi cer motorunun 450 beygir kuvvetinde olduğunu beyan ediyor. Bu lokomotiflerdeki cer motorları daha evvel alınan ve demiryollarının başına belâ olan beş lokomotif cer motorlarından farklı değildir. Ağırlık ve eb'ad itibariyle aynı cer motorlarıdır. O zaman bu durumu tetkik eden mütahassıs 12 . 7 . 1963 tarihinde mütalâasını bildiriyor ve General Electric Firmasının yetkili mümessilleri ile konuşuyor, diyor ki, «Sizin bu motorlarınız âzami 300 - 330 beygir kuvvetindedir. Bu gücü 450 beygir gücüne çıkarmanız mümkün değildir. Ve burada uzun uzun teknik hesaplar yapıyor. En nihayet General Elektrik tekliflerindeki General Elektrik 761 Cer Motorunun takriben 330 beygirden fazla olamayacağını mütalâaten arz ederim, diyor. Firma burada ısrar ediyor, bizim cer motorlarımızın takatı 450 beygirdir ve birtakım teknik istilâhlar kullanmak suretiyle bu motorlara şu

ilâveleri yaptım, takatı buna çıkarttım diyor. Aynı firma bize teklif mektubunu 13 Mayıs 1963 tarihinde vermiştir. Pakistan Devletinin açtığı ihaleye bizden çok sonra 8 . 1 . 1964 tarihinde ihaleye iştirak ediyor. Pakistan Devleti bütün firmaların tekliflerini bir zabıt halinde tesbit ediyor. İngilizce bilen arkadaşım varsa derhal takdim edebilirim. Ve bu zapta göre gerek Alko Formasına gerek General Elektrik Firmasına bize 450 beygir kuvvetinde diye sattığı lokomotiflerin işe yaramaz lokomotifler olduğunu tesbit ettiriyor. Ve buraya yazıyor diyor ki, «Evet diyor General Electric 761 tipi motor işe yaramaz, iyi bir motor değildir diyor. Halbuki bize 450 beygir kuvvetinde bu motoru satarken ve bunu bu şekilde iddia ederken oraya verdiği teklifte benim motorum 340 beygir kuvvetindedir diyor. Şimdi arkadaşlar lokomotifler geliyor. İhaleye lokomotiflerin cer takatini gösteren bir cer diyagramı verilmesi mecburiyeti vardır. Bu cer diyagramı halen dosyasının içerisinde. Ve bu cer diyagramın da arazinin her meylinde geçeceği yükün takatini bulmak Devlet Demiryolları elemanlarının vazifesidir. Fakat maalesef Devlet Demiryolları elemanlarının içerisinde bugün cer diyagramından seyir veya yük diyagramını çıkaracak bir tek eleman yoktur. Emrivaki halinde Amerika'dan gönderilen seyir diyagramlarını tatbik etmek mecburiyetinde kalıyoruz. Lokomotifler geldiği zaman firma bir seyir diyagramını da gönderiyor, buna göre lokomotifler tecrübe ediliyor ve yük çekmediği görülüyor. Bu arada firmanın insanları tecrübe yolundan uzaklaşıp kaçıp gidiyorlar ve firmanın mümessili süratle Amerika'ya giderek ikinci bir seyir diyagramı getiriyor. Yazılı soruma verdiği cevapta Sayın Bakan buyuruyor ki; dediğiniz doğrudur, birinci seyir diyagramı gönderilmiş, demiryolu mütahassısları tarafından tetkik edilmiş ve onaylanmıştır. Fakat lokomotifler tecrübe edilip de bu seyir diyagramındaki yükü çekemedikleri görüldüğü zaman mütahassıslar bir rakam hatası yapıldığını anlamışlar ve bu rakamı tashih etmişlerdir, diyor. O halde rakam tashih edildi ise Amerika'dan ikinci bir seyir diyagramının getirilmesi ve onunla lokomotiflerin tecrübelerinin yapılması düşünülemez. Şimdi muhterem arkadaşlarım, Amerika'dan gelen seyir veya yük diyagramı hangi esasa göre ve hangi lokomotive göre tanzim edilmiştir? Onun, her gön-

derdiği seyir diyagramını Devlet Demiryollarının takabbül mecburiyetinde kalması gibi müesseseye aleyhine zarar doğuracak bir lâubali hareketi tasavvur etmek mümkün değildir. Onun, ilk ihaleye iştirak ettiği zaman bize vesika olarak verdiği cer diyagramından seyir diyagramını çıkarmak vazifesi demiryollarınınındır. Nihayet ikinci bir seyir diyagramı geldiği zaman buna göre tecrübe yapılacağını anlıyan tesellüm heyeti başkanı hem tesellüm heyeti başkanlığından, hem de Devlet Demiryollarından istifa ediyor. Ben böyle bir harekete, böyle bir müesseseyi kayıran bir harekete rıza gösteremem diyor. Bu tecrübeyi yapan iki makinisti, derhal o hattan ve lokomotiflerden geri çekiyorlar. Soruşturma açıldığı zaman bu şahısların isimlerini Soruşturma Komisyonuna vermeye hazırım. Tam bu arada Adalet Gazetesi büyük manşet halinde, başlıkla, vaziyeti efkârı umumiyeye duyuruyor. Diyor ki, General Elektrik lokomotifleri fiyasko verdi, tahhüdedilen yükü çekemiyor. O zamana kadar mevcut durumu efkârı umumiyeden gizlemekte fayda gören Demiryolunun en mesul insanı Cer Dairesi Reisi, aynı tarihte Adalet Gazetesi 28 Aralıkta yazıyor ve bu yazı 28 Aralıkta Cer Dairesi Reisliğinden Demiryolları Genel Müdürlüğüne, «acele» işaretli yazı ile yazılıyor. Diyor ki, «31 . 8 . 1964 tarihinde General Elektrik ile TCDD arasında imzalanan 93121/31 sayılı mukavelenin sekizinci bölümüne göre General Elektrik Firmasından muhtelif tren yükleri ve her gaz kademesi için meyil, sürat diyagramları hazırlanmış. Çünkü muhtelif diyagramlar olduğu için tarihi yazmamak mecburiyetinde kalıyor. Tarih yeri boş bırakılıyor. Tarihinde Genel Müdürlüğe teslim edilmiştir. Senelerece bu konu ile meşgul ihtisas ve otorite sahibi olmuş bulunan Sayın Hakkı Tomsu Beye gönderilen diyagramların tetkik ettirilerek mukavelenin hükümlerine göre uygun olarak tanzim edilip edilmediğinin tesbitini emirlerinize arz ederim. Cer Dairesi Reisi yazıyor bunu. Zamanın umum müdür vekili derhal aynı tarihle ismi geçen mütchassısa bu tezkereyi havale ediyor. «Sayın Hakkı Tomsu, 4 . 1 . 1961 tarihine kadar tetkik edilerek neticeinin çok tez bildirilmesi rica olunur.» diyor. Fakat buna rağmen o ana kadar oynanan oyunların perdesi açılacağı için bu mütchassısın eline umum müdürün ve mesul Cer Dairesinin:

arzusuna rağmen intikal ettirilmiyor ve tetkikine arz edilmiyor.

SUPHİ KARAMAN (Tabii Üye) — Hâlâ mütchassısların eline yazı gitmedi mi?

RİFAT ÖÇTEN (Devamla) — Mütchassıslar hâlâ orada efendim.

SUPHİ KARAMAN (Tabii Üye) — Yazı mütchassısların eline gitti mi diye soruyorum.

BAŞKAN — Mütchassısların eline yazı gitmedi mi diyor.

RİFAT ÖÇTEN (Devamla) — Hayır efendim. Mütchassısa bu yazıyı, daha evvel arz ettim. Mukaveleler değiştirilmek suretiyle mukavelede bu firma lehine değişiklik yapanlar tarafından elbette ki, sabote ediliyor ve mütchassısa bu gönderilmiyor.

Aziz arkadaşlar, Türkiye Büyük Millet Meclisinde bu mevzu konuşulurken birinci ekibin teknik mütalâasını vermek usulünde bir yolsuzluk tesbit edilmiş ve o mesul insanlar kurumlar emrine alınarak bilâhara mahkemeye gitmişler ve mahkemeden beraet etmişlerdir. Devlet Sûrasından yerlerine dönme kararları da almışlardır. Şimdi birtakım maddi ve mânevi çıkarları olan şahıslar Türkiye Büyük Millet Meclisinin verdiği kararı, sanki bu lokomotifleri General Elektrikten alacaksınız telâkki ederek çok kısa bir zamanda yine birinci ekibin hatasını tashih etmek suretiyle normal yollardan bunların teknik üstünlüğünü tetkik ettirmek icabederken, tetkik ettirmeden alelacele hareketlerle gerek Bakanın, gerek o zamanki müdürler kurulunun hareketleriyle bu bir anda General Elektrik firmasına ihale ediliyor. Size o zaman iki firma arasındaki teknik farkları ve hangisinin mubayaa edilmesinin icabettiğinin bildirilmesi arzusuyla havale edilen bir heyetin tetkikat neticesini rapor halinde, karar halinde arz edeceğim.

Müdürler Kurulu 25 . 12 . 1963 tarihli 216/2024 kararlarında Genel Müdürlüğün ilk ihale kararının iptalini isteyen 23 . 12 . 1963 tarih ve şu sayılı teklifini tetkik etmiş ve bu kararın iptaline Genel Müdürlüğe bu konu üzerinde yeniden işlem ve tetkikatta bulunmak hususlarında yetki verilmesine karar verilmiştir. Bu ilâve olarak AİD cevabi yazısının Ulaştırma Bakanlığının 9 . 12 . 1963 tarih-

li ve şu sayılı yazısının ve kredi müddetinin önemle göz önünde tutulması suretiyle tâyini muamele edilmesinde kararlaştırılmıştır. Bu durum karşısında ihalenin hangi firmaya yapılması iktiza ettiği mevzuunda bir karara varmak için firmalareca teklif edilen lokomotiflerin de hangisinin fennî evsaf bakımından üstün olduğunu tahlil ve münakaşasına geçilmesi kanaatine varılmıştır. Bu konuda rey ve mütalâa serdi için teamüllerimiz icabı bir teknik heyet raporunun alınması ve alınacak bu rapordaki teknik evsafın üstünlüğüne diğer idari şartlarla da mukayese'lerinin yapılması suretiyle karar ittihazı heyetimize arzu edilmişse de heyetimize verilen 1,5 gün içinde bu tetkikin yapılması mümkün değildir, diyor'ar. Buna rağmen alelacele General Elektrik Firmasına bu ihale yapılıyor. Bu ihalenin ikinci teknik elemana tetkik yaptırmadan yapılmasının mühim mahzurlarını şimdi arz edeceğim.

B.AŞKAN — Sayın üyelere yerlerine oturmalarını rica ediyorum.

RİFAT ÇÖTEN (Devamla) — Aziz arkadaşlar, lokomotiflerin hangi zamanda teslim edileceğine dair idari şartnamenin 11 nci maddesinde sarıh bir hüküm vardır. Maalesef o zamanın mesulleri, lokomotiflerin teslimine dair bu ihale şartlarını da değiştirerek tamamen firma lehine bir durum ihdas etmişlerdir. İdari şartnamenin 11 nci maddesine göre mukavele meriyete girdikten sonra ve imalâta mütaallik firma ile demiryolları mutabakata varduktan sonra beş ay içinde ilk lokomotif imal edilip, teslim edilecektir. Mukavele meriyete 23 . 11 . 1963 tarihinde akreditif açılmak suretiyle girmiştir. O halde firmanın bu tarihten evvel demiryollarıyla imalâta mütaallik bir anlaşmaya varmadan ve demiryolları kontrol ve eğitim ekibi göndermeden bu imalâta başlaması mümkün değildir. Halbuki firma, mukavele meriyete girmeden ve Devlet Demiryolları ile imalât anlaşması ve konuşması olmadan 29 . 10 . 1964 tarihinde 4 lokomotif, 8 lokomotif 7 . 11 . 1964 tarihinde, 2 lokomotif 30 . 11 . 1964 tarihinde Amerika'dan sevk etmiş bulunmaktadır. Şimdi bunun istihdaf ettiği mâna şudur: Firma anlaşma hilâfına gûya imalâta başlamış ve gûya yeni lokomotif sevk etmiştir. Halbuki sevk edilen lokomotifler şimdi

di arz edeceğim birçok hâdiseler dolayısıyla eski lokomotiflerdir. Çünkü müessesenin menfaatini sonuna kadar korumak mecburiyetinde olan insanlar bu sevkiyata muteriz olmaları ve gelen lokomotifleri kabul etmemeleri lâzımgelirdi.

Tekrar arz ediyorum. Akreditif 23 . 11 . 1963 tarihinde açılıyor. O halde mukavele bu tarihten sonra meriyete giriyor. Mukavele meriyete girdikten sonra bir de imalât için Devlet Demiryollarıyla bir anlaşmaya varması icaberdi. Gerek kontrol ekibi, gerek eğitim ekibi bu anlaşmadan sonra eğer göndermişse Devlet Demiryolları, o zaman imalâta başlama hakkı mukavele ile kendisine verilmiştir. Devlet Demiryolları yazılı soruma verdiği cevapta da bunu takabbül etmektedir.

Bir ince nokta daha vardır. Şartnameye göre ihaleye girerken, o dar bir geçittir, orada en çok kullanacağı imkânları, diğer müesseselerin üstünde vaz'etmek mecburiyetinde olmasına rağmen mukavele meriyete girdikten ve imalât için anlaşma hâsıl olduktan itibaren 5 ay içerisinde ancak bir lokomotif sevk edebilirim, diyor.

Halbuki bir anda 14 lokomotif sevk ediyor. O zaman ne vakit bu lokomotifleri imal etti? Akreditif açılmadan, mukavele meriyete girmeden, Devlet Demiryollarıyla imalât mevzuunda anlaşmadan, Devlet Demiryollarının ekibi gitmeden nasıl bu ondört lokomotif derhal gönderir? Bunun tek istihdaf ettiği mâna lokomotifler eski imalât lokomotifleridir. İhtilâli mütaakıp ihtilâl hükümetlerinin mesuliyeti deruhde ettikleri zamanlarda Amerika'dan AID nin tavzif ettiği bir general geliyor. Bu general Devlet Demiryolları ile toplantı yapıyor. Diyor ki; Hader mukavelesini yani 1956 da yaptığımız 40 milyon dolarlık 90 dizel lokomotif mukavelesini terke almayınız. Bu mukavele ile o işlemiyen beş lokomotif gelmiştir. Terke almayınız, zira biz bu lokomotiflerin bütün parçalarını hazırladık, depodadır. Mukaveleyi terke almadığımız takdirde 24 - 25 günde bu lokomotifleri size sevk edeceğiz diyorlar. Ve bu talep reddediliyor. Bilâhara Haderin kardeşi geliyor, bilâhara kendisi geliyor. Mukavele terke alınmaması için birçok ısrarlara rağmen bu tek'if reddediliyor ve mukavele terke alınıyor. Lokomotifler gelirken. Kont-

rol ekibimiz orada değildir. Bu lokomotifleri büyük bir pervasızlıkla tesellüm etmişlerdir. Lokomotifler taahhüdedilen yükü çekememektedirler. Sayın Umum Müdürün Yeni İstanbul Gazetesinde çıkan yazıya gönderdiği tehzip cevapta bu durum açıkça itiraf edilmektedir. Fakat ben Sayın Umum Müdürü bu mevzuda bir dereceye kadar mesul görmüyorum, işin esasına nüfuz edememiştir. Bu işi, bu hale getirenlere tamamiyle teslim olmuştur. Onların yazdığı yazıyı imzalamıştır. Diyor ki: Lokomotifler 2150 beygir gücünde dizel elektrikli lokomotiflerdir. Ve beherinde altı adet cer motoru vardır. Cer motorları aslında âzami 335 beygir çekmesine yeterlidir.»

Yani diyor ki, Umum Müdür, bu lokomotiflerin 335 beygir çekmesi haddizatında yeterlidir. O halde 450 beygir takatinde olduğunu iddia eden ve ihaleyi o şekilde kazanan bir firmanın iddiasını, o günkü iddiasını teknik elemann raporu muvacehesinde takabbül ediyor. Haddizatında bunların 335 beygir kuvvetinde olması yeterlidir. Ama 450 beygir kuvvetinde mütehammildir. Bunun tecrübesi Amerika'da yapılmıştır ve dosyalarına bu tecrübe raporları konmuştur. Şimdi arkadaşlar, şu rapordaki samimiyetin derecesine bakınız. Lokomotifler benim rayların üzerinde çalışacak, tecrübesi de benim rayların üzerinde yapılacak. Amerika'da her hangi bir şekilde tanzim edilen rapor garanti temin edebilir mi? Sonra, Genel Müdür affetsin, her halde garantinin hukukî mânasını bilmemektedir. Garanti her hangi bir malın teslim şartları, evsafı tahakkuk ettikten sonra o tesbit edilen evsaf ile kuvvet veya hattâ evsaf muayyen bir müddet için aynı şekilde devam edeceği mânasındadır. Yoksa tecrübede yükü çekememiş, ama Amerika'dan gönderdiği garantileri dosyaya koymuş ve onun teminatı altında Umum Müdür kendini nâmesul addediyor. Olmaz böyle şey, arkadaşlar. Bana diyebiliyor mu ki, bu lokomotifleri her arazi meyli ve kademesinde denedik, 450 beygir kuvvetinde ve 800 tonu çekebiliyor? Bunu diyemezler. Bakan bana verdikleri cevapta şartnamede ve mukavelede olan bu lokomotiflerin 800 ton çekeceği taahhüdedilmemiştir, yazıl değildir, diyor. Sayın Genel Müdür burada da hataya düşmüştür. Elinde o cer diyagramlarını tetkik edecek ve cer diyagramlarına göre seyir diyagramlarını da

bunların hangi arazi üzerinde ne kadar yük çekeceğini tesbit ettirmesi mümkünken bunu yaptırmamıştır. Ve yaptıramaz da. Çünkü elemannları yoktur. Kaldı ki, zabıtlarda vardır. İlk ihaleye iştirak edenlerle konuşmada vardır. General Elektrik, bu lokomotifler Haydarpaşa ile Ankara arasında çalışacağı için bu iki nokta arasındaki en fazla meyil Bilecik ve Karaköy meylidir. Binde 24 meylidir. Basit bir meyildir. Bu meyilde benim lokomotiflerim 800 tonu çeker, diyor.

Halbuki o zamanki mütehassıslar gülüyor. Cer diyagramına göre yapacağımız anlaşmada senin bu lokomotiflerin 650 tondan fazla çekemez, diyor. Israr ediyor 800 ton çekecek diye. Buna rağmen çekemiyor. Ve bunun dünündeki yükleri rampada durduğu zaman hareket ettirerek çekememekte ve patinaj yapmaktadır arkadaşlar. Halbuki bu 800 ton asgari tondur. En meyilli kısımda, demin de arz ettiğim, Bilecik ile Karaköy arasındaki meyilde çekilebilecek asgari tondur. Daha müsait arazide daha fazlasını çekmesi lâzımdır. Ama büyük bir kapallık içinde bu tesellümler yapılmaktadır. Yine Sayın Umum Müdür ve yahut da Sayın Vekil bana verdiği cevapta hâlâ bu yükü çektiklerinden bahsetmekte fakat Amerika'nın garantisinden bahsetmektedirler. O halde derhal bu lokomotiflere el koymak, bitaraf heyetler huzurunda bunların tesellümünü kontrol etmek çikinilmez bir borç ve vazife haline gelmiştir.

Aziz arkadaşlarım, bir de 33 lokomotifin 40 lokomotive çıkarılması oyunu vardır. Yedek parça oyunu, bunu arz edeceğim.

10 milyon dolâr bidayette şu şekilde taksim edilmiştir : 7 milyon dolâr lokomotiflere, 2,5 milyon dolâr yedek parça, yarım milyon dolâr sair masraflar. Bilâhara bugün mesul olmaları icabeden heyet havayı General Elektrik Firması lehine çevirmek için, bakım 33 lokomotifti ama, biz 40 lokomotif aldık diyerek, efkârı umumiyeinin huzuruna çıkmak ve lehlerinde bir hava yaratmak maksadına mâtuftur. Ama bunun arkasındaki bugün Devlet Demiryollarının mâruz kalacağı durumu incelemek lâzımdır. Nihayet son alınış 212 bin küsur dolârdır. O halde lokomotifler için tahmin edilen bedel daha aşağıya tenzil edildiği için, bu bedel farkını gûya, 7 lokomotive aktardık süsü verilmiştir. Haddi-

zatında bu miktar kâfi gelmediği için 2,5 milyon dolar ayrılan yedek malzeme bedelinden bir milyon dan fazlası sekiz lokomotifin bedeline eklenmiştir. O halde yedek parça için bir milyon 90 bin küsur lira kalmıştır. Halbuki demin arzettiğim bu lokomotiflerin cer motorları o başımıza bela olan beş lokomotifin cer motorlarının hemen hemen aynıdır. O halde o lokomotiflerin sarfettiği yedek parçayı ele alarak bu lokomotiflerin ne kadar yedek parça sarfedeceklerini ve bundan sonra yedek parça içinde Devletin ne kadar para ödeyeceğinin tablosunu burada görmek icap eder.

Beş lokomotif arkadaşlar, dört sene zarfında, ki aşağı yukarı her sene, dört sene içerisinde 400 bin kilometre yapar. Ödediğimiz bedel olarak 111 772 dolardır. Sorumlular buna ilâve edilmesi lâzım gelen 34 555 doları bu firmaya veya hut komisyoncuya ödenen paradır, bunu yedek parçaya ilâve etmek doğru değildir diye ilâve etmemişlerdir.

Halbuki Devlet Demiryollarının bizzatihi kasasından çıkmış paradır. Yedek parça için verilen bu parayı bunun teferruatı olan gümrük, resim hariç, teferruatı olan komisyoncunun da hissesini hesaba katmak suretiyle, yedek parçayı o şekilde hesabetmek lâzımgelir. Onu katmamışlardır. Onu katmak icabeder. Ayrıca % 40 oranında da verilen bir gümrük bedeli vardır. Buna göre her lokomotif için 4 sene zarfında 146 326 Türk lirası ödenmiştir. 4 sene içinde ödenen paranın miktarı 1 milyon 316 bin 944 Türk lirasıdır. O halde yeni lokomotifler bu hesaptan gidilirse dört sene içinde 10,5 milyon liralık yedek parça sarf edecektir. Halbuki bizim aldığımız garantisiz bir yedek parçadır, dört sene sonra bitecektir ki, dört senede bu bir milyonun kâfi geleceği de şüphelidir. Ondan sonra mütemadiyen yedek parça bedeli ödiyeceğiz.

Bu arada arkadaşlar, rakip firmanın yedek parça mevzuunda teklifi olmuştur. Tabii bu teklif tetkik edilmemiştir, sanki T. B. M. Meclisi illâ General Elektrik Firmasıyla bu mukaveleyi yapacağımız şeklinde karar vermiş anlamına gelmiştir. Menfaati olanlar bunu bu şekilde anlamışlardır. Diğer firmanın bu arada verdiği teklifi tetkik etmek lüzumunu duymamıştır.

Diğer firma diyor ki; ben her lokomotif için

bir revizyon müddeti, yedek parçayı bir milyon kilometreye yakın taahhüdediyorum ve bunun için 6 bin dolar istiyorum.. (Bu rakip firma hangisi sesleri) General Motors. Zaten iki firma kalmıştır. O halde bir milyon kilometreye yakın ki, bu aşağı - yukarı sekiz seneye tekabül ediyor. Toptan kırk lokomotive 240 000 dolar vermek icabeder. Fakat bunun garantisiz sekiz sene. Şimdi onun verdiği teklif üzerinden bugünkü kırk lokomotive alacak yedek parçayı, yaptığı kilometreye ve seneye göre hesabedersek 25 - 30 milyona yakın fark etmektedir. Ve bu bir sene sonra, iki sene sonra İnşallah görülecektir. O halde iki lokomotif arasındaki fiyat farkı ile malzeme farkını mukayese ettiğimiz zaman bu alman lokomotiflerin daha şimdiden Devletin ve müessesenin başına belâ olduğunu anlamak kolaylıkla mümkün olacaktır. Takdir Yüksek Heyetinizindir. Benim hâdiseleri vesikalarla tetkik ederek vardığım netice hiçbir zaman ne beni, ne sizi mahcup etmeyecektir. Muazzam suiistimal vardır. Bu suiistimaller şümüllüdür. Suiistimalleri açıktan ve kapalı olarak yapanlar vardır. Bunlar tarafımdan vesikalarla tesbit edilmiş durumdadır. Eğer araştırmaya karar verdiğiniz takdirde Araştırma Komisyonuna bu vesikaları vermeye hazır olduğumu arz ederim.

SIRRI ATALAY (Kars) — Sayın Başkan, üyeye sual sormak olmaz, ama sizin müsahabanıza sığınarak bir hususu arkadaşımıza sorabilir miyim?

BAŞKAN — Efendim mümkün değil. Usul mevzuunda başka bir takrir de vardır. Bakanâ söz cereceğim. Bakandan sonra...

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Efendim, evvelâ 134 neü maddenin emrettiği usulü tatbik edeyim.

NÜVİT YETKİN (Malatya) — Efendim ben-deniz 58 neü maddeye göre bu mevzuda müzakereye gidilmemesi üzerinde, usul meselesi üzerinde konuşacağım. Zira muhterem takrir sahibi arkadaşımız 1,5 saatten beri izahat verdiler. Bu mevzuun bugün müzakere edilmemesi lâzımgelmektedir. Buna karar verilirse israf edilen saatler ne olacaktır? Binaenaleyh, usul hakkındaki müzakerenin takdimen yapılmasını rica ediyorum.

BAŞKAN — Usul talebi hakkında, yani esasa müessir bir talep değildir.

ZİHNİ BETİL (Tokat) — Sayın Başkanım, ben bir önerge verdim Sayın Başkanlığa, Sayın Başkanlık da söz va'dinde bulundular.

BAŞKAN — Sayın Betil size söz vereceğimi bildirdim, ancak taktirri okutmak demek arada bir nevi konuşmak demektir. Buna imkân olmadığı kanaatinde Başkanlık. Çünkü usul sarıhtır, 134 neü maddeye göre munhasıran taktirri sahibine ve bir de Bakana söz verilir, diyor. Arada verilen taktirriyle, konuşma imkânına sahibolamıyan sayın üyelerin konuşması temin edilmiş olur. Bu taktirri üzerinde, esasa hiç ilismemek suretiyle, usul bakımından, Başkanlık Divanının takibetmesi lâzımgelen usulü lütfen izah buyurun, 133 ve 134 neü maddelerin şümulü içinde.

ZİHNİ BETİL (Tokat) — Muhterem arkadaşlarım, konuşmama başlamadan önce bir noktayı bi'hasssa tasrih etmek isterim. Sayın Öçten arkadaşımın vermiş olduğu önerge istihbar edildiği bildirilen hâdiseler, yolsuzluklar suiistimaller hakkında benim bilgim yok. Bu hâdiseler vukubulmuş olabilir, vuku bulmamış da olabilir. Aneak önerge o ifadelerle durumu tasrih etmektedir ki, bu önerge bir tahkikat konusu olmalıdır. Ve ileri sürülen fiiller sabidolduğu takdirde faileri kim olursa olsun tecziye edilmelidir. Ama tahkikat konusu olduktan ve tahkikat sonunda sabidolduktan sonra.

Muhterem arkadaşlarım; soru. Meclis araştırması, Meclis soruşturması Hükümeti denetliyen tedbirler olarak mevzuatımızda yer almıştır. Aneak her konu...

BASKAN — Sayın Betil istirham edeceğim Başkanlık Divanına bir taktirri verdiniz, kürsüyü bu taktirrin okunması lâzımgeldiği usulü yönünden isgal etmektesiniz. Lütfen usul hudutları içinde kalınız. Verdiğiniz taktirri içtüzük muvacehesinde okutunacağımı beyan ettim. O bakımından, usul bakımından söz alınız. Bende usulün su hükmüne göre benim verdiğim taktirrin okunması lâzımgelir, hususunda aydınlanmak istiyorum deyiniz.

ZİHNİ BETİL (Devamla) — Bu maksat dâhilinde konuşuyorum Sayın Başkanım. Beni müsamaha ile dinlediğiniz takdirde tamamen

bu maksat üzerinde konuştuğumu anlayacaksınız. Daha kısaltarak konuşayım. Mümkün olduğu kadar arzunuzu yerine getirmeye çalışacağım.

BAŞKAN — Benim arzum değil efendim, içtüzüğün arzusu.

ZİHNİ BETİL (Devamla) — Muhterem arkadaşlar usulün 58 neü maddesi «usul hakkındaki konuşma istekleri asıl mesele hakkındaki konuşma isteklerinden önceye alınır» Usul hakkındaki konuşmalar, bir konunun görüşülmesine yer olmadığına, göndeme ve tüzük hükümlerine uyulması gerektiğine ilişkin olur. Ben denizin vermiş olduğum önerge, bu Meclis araştırması isteğinin esas bakımından değil, usul bakımından görüşülmesine imkân olmadığını izah eden bir önergedir. Bu bakımdan söz almış bulunuyorum ve bunu izah etmek istiyorum, huzurunuzda da bu maksatla gelmiş bulunuyorum.

Muhterem arkadaşlar, her konu Meclis araştırmasının konusu olamaz. Her konu Meclis soruşturmasının konusu olamaz. Kira akdine riayet etmeyen kiracı hakkında mevzuatımıza göre takibat yapılır. Ama muhterem arkadaşlarımdan birisi filândan falan yeri kirahyan kimse kira akdine riayet etmiyor hakkında takibat var, Meclis araştırması açılın, yolsuzluk, suiistimal var dediği takdirde bu, Meclis araştırmasına ve soruşturmasına mevzuu olmaz. Biz kuvvetler ayrılığı esasına istinadeden bir Anayasa kabul etmiş bulunuyoruz. Yasama yetkisi yasama organındır, yürütme görevi yürütme organındır, yargı yetkisi de yargı organındır.

Muhterem Rifat Öçten'in önergesinde Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Umum Müdürlüğünün General Elektrik Firmasından satın alınan lokomotif, yedek parça ve saire mubayaasında yolsuzluklar ve suiistimaller bulunduğunu iddia etmektedir. Önergenin hiçbir yerinde belli bir bakandan bahsedilmemiştir, Hükümetten bahsedilmemiştir. Biz Meclis araştırmasını aneak belli konularda bilgi edinmek için yapabiliriz. Bakanlar Kurulu Hükümetin genel siyasetinden birlikte sorumludur. Her Bakan kendi görevinden ve emri altındakilerin evlem ve işlemlerinden ayrıca sorumludur. B'nacnaleyh bir önergede bir bakandan bir veya birkaç bakandan veya Hükümetten bahse-

dilmedikçe onların sorumluluklarından bahsedilmedikçe Ceza Muhakemeleri usulü Kanununa, Memurin Muhakematı hakkındaki muvakkat Kanuna göre yapılacak araştırmalar, soruştırmalar burada araştırma konusu olamaz.

Muhterem arkadaşlarım eğer Sayın Öçten önergisinde bahis buyurdukları yolsuzluklara Ulaştırma Bakanının veya Bakanlar Kurulunun iştirak ettiği veya o hâdiselerde memuriyet görevlerini ihmal veya suiistimal ettiği kanaatinde ise, bunu önergisinde sarahaten zikretmek mecburiyetindedir. Bu takdirde yapılacak iş; Meclis araştırması değil Meclis soruşturmasıdır. Başka bir organın, yani yürütme organının veya yargı organının görevine veya yetkisine dâhil olduğu aşıkâr bir şekilde anlaşılan ve bir Bakanın veya Bakanlar Kurulunun iştirak etmemiş bulunduğu konular suçta konu olsalar dahi; Meclis araştırmasına konu olamazlar. Bir yanlış yolda devam etmemek, bir yanlış yolda ısrar etmemek, bir yanlış yolun yanlışlığına rağmen teamül haline getirilmemesi maksadıyladır ki, bendeniz önergemi verdim. Bahsettiği yolsuzluklardan şahsen bilgim yok. Bilgimin olmayışı bu yolsuzluklar olmamış mânasına gelmez. Bu yolsuzlukların olup olmadığı ancak soruşturma ile anlaşılabilir. Sabidolduğu takdirde failleri mutlaka teeziye edilmelidir. Bu esasın ve bu lâziminin karşısına hiçbir kimse çıkamaz. Çıkarsa da gücü yetmez. Ancak ben araştırma istiyorum diye her hangi bir konuyu Cumhuriyet Senatosunda veya Millet Meclisinde araştırma konusu yapamayız. Orada aramaklığımız üzerinde dikkatle ve hassasiyetle durmaklığımız lâzımgelen bir esas nokta vardır. Bu konu bir başka organın görevine veya yetkisine dâhil bir konudur. Ancak orası yapabilir.

Muhterem arkadaşlarım, ne Türkiye Büyük Millet Meclisi, ne Cumhuriyet Senatosu ve ne de Millet Meclisi (X) veya (Y) i vali yapamaz. Ama (x) ři, (y) i vali yapamayan Hükümet güvni oyundan mahrum edilebilir.

BAŞKAN — Sayın Betil lütfen usul üzerinde konuşunuz.

ZİHNİ BETİL (Devamla) — Binaenaleyh ben diyorum ki, önergede bakan veya Bakanlar Kurulundan bahsedilmediğini bakan veya Bakanlar Kurulunun önergede ileri sürülen yolsuzluğa iştirak ettikleri veya yolsuzluğa konu

olan hâdiselerde görevlerini ihmal veya suiistimal ettikleri hakkında bir iddia bulunmalđına göre bu soruşturma konusu olamaz. Eğer böyle ise hâdisi, bilgileri o mahiyette ise, yeniden önerge tanzim ederler verirler, Meclis soruşturmayı açar komisyonun teşkil eder. DD yetkilileri, görevlileri eğer bakanların iştiraki olmaksızın suç işlemişlerse bundan dolayı Cumhuriyet Senatosunda araştırma açılmaz. Araştırma belli bir konuda bilgi edinmektir, ama lâlettayin her konuda bilgi edinmek için bu mekanizmayı işletmemize Anayasamız imkân vermez.

Anayasamızın 8 nci maddesinin ikinci fıkrasında; kendi hükümlerini gerek yasama, gerek yürütme, gerekse yargı organlarını bağlayan temel hukuk kuralları olarak ifade etmektedir. Binaenaleyh 58 nci maddeye göre vermiş olduğum önergenin, usul hakkındaki önergenin okunması ve kısa olmasına dikkat ettiğim bu mâruzatımın da göz önünde bulundurulması suretiyle oylanması lâzımdır. Eğer bu önerge oylanırsa ve oylanđıđı zaman kabul edilirse bu konunun Meclis araştırmasına konu teşkil edemeyeceği tezahür edecek. Muhterem arkadaşlarım bizim İçtüzüğümüzün ikinci kısmı yasama yetkisinin kullanılışından bahseder. Beşinci kısmı birleşimlerden bahseder. 58 nci madde birleşimlerden bahseden bölümdedir. Üçüncü kısım Hükümetin denetlenmesidir. Bu soru ile olur. Meclis soruşturması, genel görüşme Hükümet programı, Hükümetin açıklamasıyla olur. Cumhuriyet Senatosunun araştırmasıyla olur. Binaenaleyh, 58 nci madde diğer kopulara taallük eden usul muameleleri hakkında da cariğir, tatbiki lâzımgelen kaidedir ve benim bu mâruzatım, Cumhuriyet Senatosunca kabule şayan görüldüğu takdirde görölüyor ki işin esas bakımından değil, usulü bakımından bu konu Meclis araştırmasına konu olamaz bakımından reddedilmek bahis mevzuu olur. Muhterem Cumhuriyet Senatosu üyeleri nasıl oy kullanırlar bilmiyorum, ama benim görüşüm gibi görüşe sahip ise çoğunluk bu, araştırma konusu olmaz kararı çıkacaktır. Böyle halde önergenin okunması ve oylanması lâzımgelir.

BAŞKAN — Başkanlık Divanı Sayın Betil'e şu hususları hatırlatmak lüzumunu hissetmiştir. (Soldan gürültüler)... Bir dakikanızı rica edeceğim efendim. Yüksek Senato, Bakan ve Ba-

kanlar Kurulu ilgilendirmedığı halde üniversiteler üzerinde araştırma komisyonu kurmuştur. Yüksek Senatonuz Deniz Bank, Türk Nakliyat Umum Müdürlüğü üzerinde de bir araştırma kurulu kurmuştur. Yine hatırlarsınız Bilecik valisi hakkında bir arkadaşımızın araştırma açılmasını talebmesiyle bir araştırma komisyonu kurulmuştur.

Şimdi İftizüğümüzün 134 ncu maddesine takaddüm eden maddede Cumhuriyet Senatosu araştırması belli bir konuda bilgi edinmek için yapılan incelemeden ibarettir. Talep belli olan bir konuya munhasırdır. (Suiistinal de vardır sesleri) Efendim bu yazılmış ama arkadaşımız araştırma istiyorum, diyor. Yüksek Heyetiniz Bakan dinledikten sonra buna yetki verir, vermez; bu, Yüksek Heyetinizin oylarıyla halledilecek bir konudur. Sayın Bakan, buyurun efendim.

ULAŞTIRMA BAKANI MİTHAT SAN (Gaziantep Milletvekili) — Sayın Başkan, muhterem senatörler, Sivas Senatörü Sayın Rifat Öçten'in, Devlet Demiryolları tarafından ihale olunan dizel lokomotifleri hakkında vâkı yazılı suallerine 4 . 5 . 1965 tarihinde Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı vasıtasıyla cevap arz etmiştim. Sayın Rifat Öçten bu kere 10 . 6 . 1965 tarihli önerleriyle aynı konuya ait bir Senato araştırması taleb etmektedirler. Mevzu geçmeden evvel bâzı hususların Yüksek Senatunun ıttılama arzında fayda mülâhaza ettiğim için yüksek müsamahanıza sığmarak sabırlarınızı ıstırham edeceğim.

Mâlûmuâlıleri olduğu üzere, dördüncü Koalisyon Hükümetinin Ulaştırma Bakanı olarak vazifeye baladığım tarihten çok daha evvel AİD den kredisi sağlanmış bulunan bu dizel lokomotiflerin satın alınması hususu sayın selefirim tarafından neticelendirilmiş ve bu lokomotifler 1964 yılı Kasım ayından itibaren peyder pey yurda gelmeye başlamıştır. Bu itibarla Sayın Rifat Öçten'e vereceğim cevaplarla Yüksek Senatoya arz edeceğim hususat DDY Genel Müdürlüğünden alınmış objektif malûmata istinad etmektedir. Şimdi Sayın Rifat Öçten'in önermelerindeki sorulara geçiyorum.

Soruları biraz evvel kendi huzurlarınızda okuduğu için sizi daha fazla ısgal etmemek için cevaplarına geçiyorum.

Birinci soru : AİD kredisi ile satın alınan dizel lokomotifleri için General Elektrik Firması ile akdedilen mukavelede DDY ile her hangi bir değişiklik yapılmamıştır. AİD kredisi dâhilinde kalmak şartıyla 33 lokomotif yerine 40 lokomotif mübayaa edilmiştir. Sayın Rifat Öçten'e imzam altında verilen yazılı cevapta DDY'nin General Elektrik Firmasıyla akdedildiği mukavelede müessese aleyhine bir değişiklik yapıldığını ne ifade ne de ima eden tek bir cümle yoktur. Malûmuâlıleri olduğu üzere bir akdi tazammun eden mukavele üç merhale geçirir. Birinci alıcı müessese tarafından tanzim olunan şartnamedir. İkinci esas satıcı firma tarafından verilen tekliftir. Üçüncü kısım ise şartname ve teklifler göz önünde tutularak ahemin menfaatine en uygun şartları ihtiva eden aktin yani mukavelemin yapılmasıdır. Tatbikatta hiçbir zaman ahemin tanzim ettiği şartnamenin noktası noktasma mukaveleye dercedildiği görülmez. Çünkü böyle bir şartname satıcının daha baştan seçilmiş olması mânasını ifade eder. Şurasını ıstıdraten arz edeyim ki, hakikaten Anadolu'da bâzı belediyeler arazözleri ihaleye çıkarırlar. Yanına da on tonluk fakat markasında «Ford» derler. Şayet bir fenni şartname mukaveleye noktası noktasına dercedilirse, bu o mânayı ifade eder. Bu itibarla bu ihalede DDY tarafında her üç firmanın teklifini göz önünde tutarak evvelâ müzakere, münakaşa ve pazarlık yapmıştır. Ancak bu şekildedir ki DDY kendi menfaatine en uygun şartlarla bir mukavele tanzim ve imza edebilir. Sayın Rifat Öçten'e verilen cevapta bu husus belirtilmiştir. Şurada bir noktaya daha temas etmek isterim. Sayın Rifat Öçten bu lokomotifin evvelâ 33 olarak tesbit edildiği halde bilâhara 40 olarak alınmasının yedek parçalarda fedakârlık yapılmak suretiyle tahakkuk ettiğini ifade etmiştir. Bu vakalara uymamaktadır.

AİD kredisi olduğu için evvelece menşe şahadetnamesi masrafı olarak derpiş edilen 700 dolar serbest kalmıştır. Bunun üzerine Devlet Demiryolları firma ile bir pazarlığa girerek bu 700 doları kendisine bırakmak şartıyla firma da 1 425 dolar bedelsiz teçhizat vermek kaydıyla 2 125 dolarlık, beher lokomotifte bir fark tahassul etmiştir. Bu mukavele akdedildikten sonra, 33 lokomotif için derpiş edilen yedek parçalar arasındaki rakamları da şu suretle

ifade etmek isterim. General Motors Firması ilk evvelâ 40 lokomotif için ve 5 senelik bakım için 1 milyon 250 bin liralık bir yedek parçaya ihtiyacolduğunu belirtmiş ve Devlet Demiryollarına da bu yönden tavsiyede bulunmuştu. Ancak ihale yapıldığından iki ay mütevaciz bir zaman sonra General Motors bu kere 40 lokomotive beş sene için 198 bin dolârlık yedek parça yeteceğini ifade etmiştir.

Sayın senatörler, siz de tâkdir buyurursunuz ki, bu suretle ihale yapıldıktan ve zarflar açıldıktan sonra, evvelâ bizatihi kendisinin teklif ettiği 1 milyon 250 bin dolâr yerine 198 bin dolârlık yedek parçanın kâfi geleceğini ifade etmesi bir samimiyete istinadedemez. Mukavelenin 7 nci maddesinde tediye şartları mucibince lokomotif bedellerinin tutarı olan 9 milyon 355 bin dolârlık bir taahhüt mektubunun AID makamları tarafından New-York First Nation Citi Banka tevdi edildiğinin bildirilmesinden 15 gün sonra Devlet Demiryolları tarafından General Elektrik Firması lehine bu lokomotiflerin yüzde yüz tutarı olan bedel üzerinden gayrikabili rücu bir akreditif açılması gerekmektedir. Keza mukavele hükümleri gereğince, tediye General Elektrik Firmasının aşağıda adları yazılı vesikalari, adı geçen bankaya tevdiini mütaakıp yapılması lâzımgelmektedir. Bu vesikalar ise şunlardır.

1. Faturalar,
2. Konşimentolar,
3. Katî kabul sertifikası.

Mukavelenin aynı maddesinde ayrıca satıcı firmanın bir suni taksiri olmadan lokomotiflerin Türkiye'de mürettep limanlara, yani Haydarpaşa veya Derince'ye indirilmesinden itibaren 45 gün içerisinde Devlet Demiryollarınca teslim edilmediği takdirde bu lokomotiflerin bedellerinin bir banka garantisi karşılığı General Elektrik Firmasına ödenmesi icabedeceği sarahaten yer almıştır. Esasen AID eliyle yapılan ödemelerde mukavelelerin tediye şartlarına aykırı hiçbir husus cereyan etmemiştir.

Mukavelenin 3 ncü maddesi lokomotiflerin mülkiyeti ve teslimi hakkındaki hükümleri ihtiva etmektedir. Montaj hükümlerini ihtiva eden 6 ncü maddenin (A) fıkrası aynen şöyledir : «General Elektrik mühendisinin montaj vazife-

sini ifa edebilmesi için Devlet Demiryolları imkânları dâhilinde olan lüzumlu kolaylıklara yani işçiliğini, el aletlerini, gres yağı ve kumu, suyu ve yakıtı ve diğer ikmallerini temin edecektir» denilmektedir. Esasen lokomotifler parça parça değildir, bir gövde, iki buji halinde sevk edilmiş olduğundan, montaj masrafı namı altında Devlet Demiryollarınca bir para ödenmesi de mevzu bahis değildir.

Mukavelenin birinci bölümünde lokomotiflerin anavasıfları hakkındaki hükümlerde lokomotiflerin gücü 2 150 beygir olarak tesbit edilmiştir. Bu güçten 150 beygiri tulumbalar, kompresörler ve tenvirata tahsis edildiğinden eer için geriye kalan ikibin beygir güçtür. Lokomotifin beheri üzerinde altı adet elektrik eer motoru bulunduğuna göre, bu motorların beherinin 335 beygirlik bir güce sahibolmaları lâzımdır. Lokomotifin üzerindeki bu eer motorları 761 tipinde olup bunlar anamakinadan verilecek. 450 beygirlik takati de mütehammildir.

Sayın Senatörler şunu arz edeyim ki, bu şü demektir : Eğer biz mukavele mucibince satın aldığımız bu Dizel motorları üzerine 2 150 beygir yerine 3 bin beygirlik bir Dizel motoru monte edersek o Dizel motorunun istihsal edeceği elektrikten lokomotifin üzerinde bulunan ve hakikatte 335 beygirle tahrik edilmesi lâzımgelen elektrik motorları 450 beygirlik takate sahiptirler. Bu husus Amerika'da tesellüm heyetinin önünde yapılan tecrübelerle sabit olmuş ve buna dair vesikalar da Devlet Demiryolları dosyasında bulunmaktadır. Bütün bunlardan başka General Elektrik Firması bunun için yazılı bir taahhütte bulunmuştur. Tekrar istitraten arz edeyim; esasen elimizdeki Dizel motoru ikibin beygirlik bir güce sahibolduğundan bu lokomotifler üzerindeki eer motorlarını elimizdeki bu Dizel motoru ile hiçbir zaman 335 beygirden fazla tahmin etmek kudret ve imkânına sahip değiliz. Buna rağmen firma diyor ki, % 20-25 fazlasiyle bu elektrik motorlarına yükliyebilirsiniz. Bunun tecrübeleri yapılmış, elektrik motorları ısınmamıştır. Firmanın ilk teklifi ile birlikte tevdi etmiş olduğu yük çekme karakteristikleri aynen bütün mukavelede mevcuttur.

Mukavele gereğince General Elektrik Firmasının bu diyagrama müsteniden hazırlıyarak Devlet Demiryollarına verdiği sürat meyil diyagramlarında maddi bir hesap yanlışlığı olduğu görülmüş ve bilâhara bu husus firma ile müştereken tetkik edilerek ilk tekliflerindeki esas irca edilmiştir.

Sayın senatörler, bu hususa dikkat nazarlarınızı çekelim. Bu bir maddi hatadır. Daima olabilir. Bütün mesele bize ilk defa taahhüdtiklerindeki tekliflerindeki diyagramın lokomotiflerinin jüstitife edilmiş olmasıdır. Bu da jüstitife edilmiştir. Halen tecrübeler bu diyagrama göre yapılmaktadır. Bu lokomotiflerin mukavelele tesbit edilen car kabiliyetleri esas tutularak tecrübeleri yapılmakta ve her hangi bir noksanlık bulunmadığı görüldükten sonra tesellüm muamelesine gidilmektedir. Mukavenenin 18 nci maddesi meriyet tarihini ve bu şartları tesbit etmektedir. Bu şartlara göre mukavele 31 . 8 . 1964 tarihinde meriyete girmiştir. Mukavenenin 11 nci maddesi ise 31 . 8 . 1964, mukavenenin 11 nci maddesi ise teslim müddetine mütaalliktir. Bu maddeye göre ilk 13 ünitelik bir parti mukavenenin meriyete girdiği tarihten itibaren 239 gün, ikinci 12 ünitelik bir parti 269 gün, 3 ncu 12 ünitelik bir parti 299 gün, son üç ünitelik bir parti ise mukavenenin meriyete girdiği tarihten itibaren 319 gün sonra vürda gelmesi icabeder. Lokomotiflerin bu tarihlerden evvel sevk edilemeyeceklerine dair mukavelede bir kayıt yoktur. Kaldı ki, lokomotiflerin erken sevk edilmiş olması daima Devlet Demiryollarının lehine olmuştur. Şurasını yine istitraden arz edeyim, Karabük'ün üçüncü furunu alındıktan sonra onlara lâzım olan bir senelik 980 bin ton cevheri biz, eğer bu dizel lokomotifleri elimizde olmasaydı nakledecek kabiliyette değildik. 980 bin tondan ancak 540 bin ton nakledebilecektik ki, bu da üçüncü fırının faaliyete geçmesini tehlikeye sokacaktı. Halbuki bugün tesellüm edilmiş ve hizmete sokulmuş olan 28 lokomotif sayesinde biz Karabük'ün fabrikalarıyla kendilerine 980 bin ton cevher nakledeceğimizi bir mukaveleye bağlamış ve taahhüdetmiş bulunuyoruz. Kontrol heyetinin Amerika'ya gönderilmesi için General Elektrik Firması 23 . 7 . 1964 tarihinde Devlet Demiryollarına yazılı bir müracaatta bulunmuştur. Ancak bazı formalitelerin ikmal edilememiş olması münasebetiyle kontrol heyeti za-

manında Amerika'ya gönderilememiştir. Mukavenenin 5 nci maddesinin (i) bendindeki hükme istinaden gerek General Elektrik Firması parçalarını imal etmiş, tali firmalardan teknik şartnamelere göre bu mukavenenin birinci kısmı ek 7, 2, 3 ncu kısmında sarahaten yazılmış hükümlere istinaden tanzim edilmiş belgeleri Devlet Demiryollarına tevdi edilmiştir. Kontrol Heyetimiz 7 . 11 . 1964 tarihinde Amerika'ya muvasalat etmiş ve vazifesine başlamıştır. İşte mukavenenin bu maddesine dayanarak General Elektrik Firması 12 lokomotifi sevk etmiştir. Esasen daha evvelce de arz edildiği gibi, bu lokomotifler Türkiye'de yapılan tecrübeleri sonunda noksanz bulduğu takdirde tesellüm olunmaktadır. Eski tip lokomotiflerle yeni tip lokomotifler arasındaki imalât farkı gözle derhal görülecek şekilde bâriz olduğundan Sayın Rifat Öçten'in eski lokomotiflerin verildiğini veya bunun parçalarını kullanıldığı yolundaki iddiaları varit değildir.

Sayın senatörler bir eiheti de nazarı dikkatinize arz ederek huzurunuzu terk edeceğim.

Sayın Rifat Öçten mütemadiyen şartnameden bahis buyurdular. Biraz evvel de arz ve izah ettiğim gibi alıcı kendisine göre bir şartname yapar, satıcı kendisine göre bir teklif yapar, oturulur, tetkik edilir. Verilen tekliflerden hangisi teknik ve fiyat bakımından uygun görülürse onun üzerinde durulur, diğer firmalar elimine edilir ve o firmayla bir mukavele yapılır. Bu mukavele yapıldıktan ve imza edildikten sonra, ne alıcı firmanın birinci defa yaptığı fennî şartnamenin veya idari şartnamenin satıcının teklifinin artık hiçbir kıymeti kalmaz. Onun içindir ki, bu mukavenenin esası buradadır, imzalı nüshaları buradadır, Sayın Rifat Öçten teşrif ederlerse kendilerine bu mukavenenin hükümlerini her zaman gösterebilirim. Keyfiyeti bu suretle yüksek takdirlerinize arz eder, hepinizi hürmetle selâmlarım. (Soru, sesleri)

BAŞKAN — Efendim, soru müessesenin uygulanamayacağı kanaatindeyim. Araştırma yapılmaktadır, Bakana soru sormak demek yapılacak araştırmaya müdahale demektir. Bakan gerekli izahatını vermiştir. Sayın Rifat Öçten gerekli izahatını vermiştir. İftüzük hükümlerine göre araştırma kurulunun kurulup kurulmaması... Çünkü bakan kendi hudutları dahilinde Hükümet adına malûmatını vermiştir. (Vekilden her

zaman sual sorulabilir, sesleri) Ama meselenin içine girilmiş olacaktır. İlk defa tatbik ediliyor, bu konu. Yani bir araştırma konusunda ilk defa Bakana soru soruluyor. Meselenin içine sayın üyeler girmiş oluyorlar, arz ederim.

SIRRI ATALAY (Kars) — Müsaade eder misiniz efendim?

BAŞKAN — Bayurunuz Sayın Atalay, sorunuz, efendim.

SIRRI ATALAY (Kars) — Mukavelelerin meriyet tarihinin 31 . 8 . 1964 olduğu ifade edildi. İmza tarihini de lütfederler mi, aynı tarih midir?

MİTHAT SAN (Devamla) — Bakayım efendim, evet efendim.

SIRRI ATALAY (Kars) — Mukavelede imalâta geçmeden önce bir heyetin imalât mahalline tetkik için gönderileceğini, sayın önerge sahibi böyle bir heyetin gönderilmediğini ve bunun maksatlı olduğunu ifade ettiler. Sayın Bakanın buradaki izahatından öğreniyoruz ki, Temmuz 23 . 1964 te firma talepte bulunmuş, ama bazı formalitelerin ikmal edilememesi yüzünden mukavele zamanında yapılamamıştır. Formalitenin ikmal edilmemesinin mesulleri kimlerdir? Niçin ikmal edilmemiştir?

BAŞKAN — Araştırma yapılmadı daha Sayın Atalay.

SIRRI ATALAY (Devamla) — Kimler ilgilidir?

Akreditif hangi tarihte açılmış ve dörtte bir avans hangi tarihte ödenmiştir? İlk lokomotif hangi tarihte gönderilmiştir? Diğerleri hangi tarihte gönderilmiştir? Bunların da tarihlerini rica edivorum.

MİTHAT SAN (Devamla) — Efendim bunları kendilerine yazılı olarak cevaplandırayım. Dört lokomotif ne zaman gelmiştir, arz edeyim. Kasım ayında gelmiştir buraya, Kasım 1964 tarihinde.

SIRRI ATALAY (Kars) — Mümkünse tarih rica ediyorum. Lokomotifler için verilen garantinin hukukî mahiyeti nedir? Mesnedi nedir? Önerge sahibi, firmanın bir garanti verdiğini, halbuki bunun hukukî mesnedi bulunmadığını ifade ettiler. Verilen bu garantinin şekli nedir? Bunları öğrenmek istiyorum. Diğer bir husus da şudur; yine önerge sahibi gelmiş bulunan lokomotiflerin çok eski olan, 1956 yılında satılması istenen lokomotiflere aidolduğunu, sanki yeni

imal edilmiş gibi gönderildiğini ifade ettiler. Sayın Bakan, bunların eski imalât olmadıklarının gözle görülecek derecede bâriz olduğunu ifade ettiler. Meselede gözle görülecek şekilde tâbiri yuvarlak bir şekil oluyor. Bunların yeni imalât olduklarının yerinde objektif olarak tetkik ve tesbiti yapılmış mıdır?

Yine önerge sahibi muazzam suiistimaller vardır dediler. Bu suiistimallerin yine önerge sahibi kademe kademe Bakanlarla ilgili olduğunu ifade ettiler. Acaba bu bakanlar kimlerdir? (Böyle soru olur mu, sesleri) Kimlerden bahsetmek istiyor savır önerge sahibi?

BAŞKAN — Yani suiistimaller kimler tarafından yapılmıştır diye soruyorsunuz. Bu hususta iddia var. Araştırma açılırsa bunun sonunda belli olacaktır.

SIRRI ATALAY (Devamla) — Önerge sahibi burada suiistimalden bahsettiler.

BAŞKAN — Evet, araştırılsın diyorlar.

SIRRI ATALAY (Devamla) — Ama yolu bu değildir.

BAŞKAN — Bitti mi sorularınız? Müsaadenizle, şu ana kadar olanları; Sayın Bakan cevaplandırabilecekler mi?. Sayın Bakan soruları not ettiniz mi?

MİTHAT SAN (Devamla) — Lütfetsinler ben kendilerine buradan söyleyeceklerimi arz edeyim. Bir avans ödenmemiştir. Akreditif; Ekim 1964 tarihinde açılmıştır. Mukavele tarihini, arz edeyim, 31 Ağustos 1964 tür. İmza tarihi ile meriyet tarihi aynıdır.

BAŞKAN — Son sorunuz.

SIRRI ATALAY (Kars) — Önerge sahibi biraz önce burada konuştukları sırada çeşitli kusur, hata ve suçluluk durumları olduğunu ifade ettiler. Ve dediler ki, yapılacak bir araştırma bunu meydana çıkaracaktır, yani bir kusur bulunması için bir temennide bulundular. Sayın Bakan, sayın önerge sahibinin bu temennisine iştirak ederler mi? (Gürültüler, böyle soru sorulmaz sesleri)

BAŞKAN — Sayın Atalay usulü ihlâl ediyorsunuz tahmin ederim.

SIRRI ATALAY (Devamla) — Bir sorum da şu: Sayın Bakan lokomotiflerin önceden gelmesiyle 980 bin ton cevheri karabük'e taşımayı taahhüettiğini ifade ettiler. Bu taşıma sırasında lokomotiflerin çalışmalarında bir aksama olmuş mudur?

MİTHAT SAN (Devamla) — Hizmete soktuğumuz 28 lokomotif bugüne kadar mukavele hükümlerine aykırı bir şekilde bir ârıza vermemiştir. Ve Sayın Rifat Öçten'in, inşallah sabit olur bunlar, kendilerini meydana çıkarır demelerine benzeniz iştirak edemiyorum. Bir memleket evlâdı olarak da iştirak edemiyorum, af buyursunlar.

ESAT MAHMUT KARAKURT (Urfa) — Soru sormak istiyorum.

BAŞKAN — Sayın Karakurt, özür dilerim, soru müessesesini, İktüzüğün, 78 nei maddesi muvacehesinde tatbik edemiyeceğim. Lütfen işaretlerle Başkanlığın hareketini tasvibetmiyenler, İktüzüğün 78 nei maddesini okusunlar. Mesele halledilmiş olur.

Sayın Bakan teşekkür ederiz.

ESAT MAHMUT KARAKURT (Urfa) — Sayın Başkan, bir senatör sual soramazsa nasıl oy verecektir?

ULAŞTIRMA BAKANİ MİTHAT SAN (Devamla) — Sayın Atalay'ın bir sualine daha cevap vereceğim.

ESAT MAHMUT KARAKURT (Urfa) — Sualin cevabını öğrenemezsem kanaatimi nasıl izhar edebilirim?

BAŞKAN — Her üye, bir kanunun görüşülmesi sırasında Hükümete veya Komisyon Sözeüsüne snaller yöneltebilir. Onun dışında Sayın Karakurt, görüyorsunuz meselenin başından itibaren bir İktüzük, usul, 58 nei madde, yazılı taktır, bugüne kadar Senatamız birçok mevzularda araştırma konusunun tabikatını yaptı. Araştırmada soru sahibi ilgili bakan ve Heyeti Umumiye hakem. Soruşturma Kurulu teşekkül etti, neticei raporu tanzim etti. O bakımdan İktüzüğün bu âmir hükmü muvacehesinde veremiyeceğim. Çünkü arkası gelmiyecektir. Sayın Bakan teşekkür ederiz.

ESAT MAHMUT KARAKURT (Urfa) — Sayın Başkan, bir üyeye soru sorma hakkını vermek diğer senatörden bu hakkı almak olur mu?

BAŞKAN — Ben özür dilerim, hata ettiğimi kabul ediyorum.

ESAT MAHMUT KARAKURT (Urfa) — Olur mu öyle şey.

BAŞKAN — Sayın Bakan teşekkür ederim efendim.

MİTHAT SAN (Devamla) — Ben de teşekkür ederim.

BAŞKAN — Başka hiç kimseye İktüzük muvacehesinde söz vermiyeceğim. Yalnız Sayın Ferit Alpiskender bir yazı göndermek suretiyle kendisine satışma olduğunu iddia etmiştir. Başkanlık Divanı satışma olduğu kanaatinde değildir. Sayın üye direniyorsa oylamak suretiyle meselevi hallederim. Usul bakımından söz vermiyeceğimi arz ederim. İşari oya geçeceğim.

FERİT ALPİSKENDER (Manisa) — Direniyorum efendim.

BAŞKAN — Sayın Ferit Alpiskender, kendisine satışıldığından bahisle söz istemektedir. Satışmayı kabul edenler lütfen işaret etsinler... Kabul etmeyenler lütfen işaret etsinler... 24 oya karşı 27 oyla satışıldığı kabul edilmiştir.

Buyurun Sayın Alpiskender.

FERİT ALPİSKENDER (Manisa) — Muhterem Başkan, muhterem arkadaşlar, Sivas Senatörü Sayın Rifat Öçten önergesinde Devlet Demiryolları Umum Müdürlüğü memurlarının yolsuzluğu hakkında bir araştırma sorusu vermiştir. Burada ne Hükümet ne de her hangi bir Bakana atıf yoktur. Buna rağmen sözlerine başlarken ilk sözlerini bilhassa kendinden sonra gelmiş olan bakanların kademe kademe yolsuzluklara ve suiistimallere karıştıklarını ifade buyurdular. Şimdi kendinden sonra Sayın İhsan Şeref Dura, sonra benzeniz, sonra Mahmut Vural ve sonra da Sayın Mithat San gelmiştir. Onu istisna ettiğine göre demek ki; üç Bakana bir ithamda bulunmuşlardır. Şimdi ben sabrımızı suiistimal etmemek suretiyle şunu arz edeyim ki, kendilerinin isnat ve iddiaları Büyük Millet Meclisinde üç gün, üç gece tahkikat mevzuu oldu. Ben vesikalara dayanarak gereken izahatı ve malûmatı verdim. Sizlerin hakemliğinizle Meclis tahkikatı önergesi kabir bir ekseriyetle reddedildi. İktüzüğe, Anayasaya ve umumi hükümlere göre iadei muhakemeyi mu-cibolan yeni bir delil zühur etmedikçe bir Meclis tahkikatı mevzuubahsolamaz. Fakat büyük bir sevinçle bekledimki. İadei muhakemeyi mu-cibolan bir delil izhar etsinler de, tekrar Büyük Millet Meclisine, bir Meclis tahkikatına gidelim. Fakat Sayın Ulaştırma Bakanının verdikleri izahat ve malûmat Sayın Rifat Öçten'in bir tek iddiasını dahi ayakta canlı tut-

niyaya müsaade etmedi. Ve Sayın Rifat Öçten tavrilerinin şümülü dışına çıkararak General Motors ile General Elektrik arasında bir mukayeseye gittiler.

BAŞKAN — Sayın Alpiskender, lütfen sadece satışta üzerinde konuşunuz.

FERİT ALPİSKENDER (Devanla) — Hader meselesi üzerinde durdular. Halbuki bu ihalede benim yegâne tasarrufum, ihale zamanında olmuştur. Yani Amerika makamları ile Türk makamlarından ve Türkiye Büyük Millet Meclisinden çıkan kararlara uyularak zamana da yapılmış bir ihale vardır. Tamamiyle mevzuata uygun ve mevzuata uygun olduğu içindir ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Komisyonu ve Büyük Millet Meclisi Umumi Heyeti bunu tasvibetmiş ve onun üzerine ben de Ulaştırma Bakanı olarak General Elektrik Firması lehine yapılan bu ihaleyi tasdik etmiş bulunuyorum. Bunun dışında bundan sonraki muamelelerde ne uzaktan ne yakından bir ilgim yoktur. Ama araştırma açılırsa bu kürsüde konuşma imkânı olursa ümidediyorum ki, Devlet Demiryolları memurlarının da yani benim zamanımdaki tasarruflarından dolayı her hangi bir yolsuzluk olduğunu asla ispat edemeyecektir. Bu itibarla sayın arkadaşımın havada kalan müphem bir ithamdan öteye geçemiyen bu ithamından dolayı sadece teessürlerimi arz ederek yüksek huzurunuzu hürmetlerimle terk ederim.

SİRRI ATALAY (Kars) — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Usul hakkında söz veremiyeceliğimi arz ederim. Araştırma Komisyonu kurulması hususunu...

SİRRI ATALAY (Kars) — Önergemi okumaya mecbursunuz.

BAŞKAN — Mecbur değilim.

SİRRI ATALAY (Kars) — Önergeyi okumaya mecbursunuz.

BAŞKAN — Mecbur değilim, efendim.

SİRRI ATALAY (Kars) — Ben de mecbursunuz, diyorum.

BAŞKAN — Teseil ediliyor. Araştırma Komisyonu kurulması hususunda İktisadî İktisadî 134 nolu maddesi gereğince, Bakanın konuşmasından sonra, oyunza arz edeceğim. Kabul edenler lütfen işaret buyursunlar... Kabul etmeyenler... Araştırma Komisyonu kurulması kabul edilmiştir.

Komisyonun kaç kişiden müteşekkil olması hususunu, İktisadî İktisadî en az üç kişi diyor, (Beş kişi olsun, sesleri.) Beş kişi, tatbikatta öyledir.

Komisyonun beş kişiden terekübetmesi hususunu oylarınıza arz ediyoruz. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. (Müddet ne kadar sesleri.) Müddet sarihtir, iki aydır efendim.

SİRRI ATALAY (Kars) — Ben bir tahrir vereceğim. Komisyon 10 gün içinde vazifesini ikmal etsin. İktisadî İktisadî indirme hakkımız vardır.

BAŞKAN — İktisadî İktisadî sarihtir, efendim.

SİRRI ATALAY (Kars) — Bu müddet kısaltılabilir, tekrar ediyorum. Tahrir vereceğim.

BAŞKAN — Şifahi olarak verdiğinizi kabul edelim, oya koyalım, yazılı zahmet buyurmayın.

Sayın Sırrı Atalay 10 gün içinde yapılmasını istiyor. Oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir. 2 ay içinde yapılmasını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

7. — SEÇİMLER

1. — Anayasa Mahkemesine asıl üye seçimi.

2. — Yüksek Hâkimler Kurulu üyeleri seçimi.

Bir tahrir vardır efendim, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

Kanunların müddetleri bitmek üzere oldu-

ğundan seçimlerin kanton tasarılarından sonra yapılmasını arz ve teklif ederiz.

Samsun

Refet Rendeci

BAŞKAN — Tahrir üzerinde görüşmek istiyen... Yok. Tahriri oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

8. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Millî İstihbarat Teşkilâtı kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/451; Cumhuriyet Senatosu 1/525) (S. Sayısı : 626) (1)*

BAŞKAN — MİT Kanununun görüşülmesine başlıyoruz. Celse gizlidir. Açık oturumdan kapalı oturuma çeviriyorum celseyi. (Gürültüler.) Efendim Suphi Batur Beyefendi konuşsun da ondan sonra. Son söz Suphi Batur Beyefendinin. Gizli celseye geçtik. Sayın Suphi Batur buyurun..

SAMİ KÜÇÜK (Tabii Üye) — Sayın Başkan, kifayet oylandı.

Ondan sonra açık oturuma geçilmesi kararı alındı. (Alındı sesleri.)

ESAT MAHMUT KARAKURT (Urfa) — Yeniden gizli oturum kararı alın.

BAŞKAN — Gizli oturuma geçilmesi hususunu oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Kapanma saati : 17,50

İKİNCİ OTURUM

(Gizlidir)

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 18,21

BAŞKAN — Başkanvekili Fikret Turhangil

KÂTİPLER : Kudret Bayhan (Niğde), Ahmet Naci Arı (Kırklareli)

BAŞKAN — Oturumu açıyorum.

8. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Millî İstihbarat Teşkilâtı kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/451; Cumhuriyet Senatosu 1/525) (S. Sayısı : 626)*

BAŞKAN — Bir önerge var, okutuyorum.

Sayın C. Senatosu Yüksek Başkanlığına (MİT) kanun tasarısının tümü üzerinde görüşülerek tadil teklifi olmıyan maddeler okun-

(1) 626 S. Sayılı basmaja 25 . 5 . 1965 günlü 86 ncı Birleşim tutanağına bağlıdır.

madan kabulünü arz ve teklif ederim.

İzmir

Ömer Lûtfi Bozçalı

BAŞKAN — Tavriri oyunuzaya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Kanunun ivedilikle görüşülmesini kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Birinci maddeyi okuyoruz.

Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanunu

Kuruluş ve görevler

MADDE 1. — Başbakanlığa bağlı Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) kurulmuştur.

BAŞKAN — Tunçkanat madde üzerinde buyurun efendim.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabii Üye) — Muhterem arkadaşlarım, bundan evvelki konuşmalarda hemen hemen bütün hatipler MİT'in almış olduğu yani esas gayesinin dışında kendilerine verilmiş olan vazifelerden herkes yana yıkıla şikâyet ettiler. Tahmin etmiyorum istisnasız kimse bulunsun. Fakat buna rağmen bugünkü kanunda da iyice belirtilmediği halde bunun olacağı, gelecekte de budur. Bir maddesi var. Bu maddelerin dışında, bu vazifelerin dışında MİT'e her hangi bir vazife verilemez. Peki bu vazife nedir? İstihbarat. Fakat maalesef bundan evvelki konuşmalarında da arz ettiğim gibi, istihbarat kelimesinin mânasını arkadaşlarımızın anlaması muhtelif oluyor. Yani istihbarat, kendimiz hakkında da bilgi almaya istihbarat deniyor. Hayır arkadaşlar, istihbarat bizden başkaları hakkında olan haberlerin toplanması ve bunların kıymetlendirilip bir akliselleme göre, bir mantikî muhakemeye göre netice çıkarmaktır. Ama kendimiz hakkında değil arkadaşlarımız, başkaları hakkında.

Bir de istihbarata karşı koyma var. Kendi sırlarımızı başkalarına karşı nasıl muhafaza edeceğiz? Ama bu muhakkak surette sadece içte olur, sadece dışta olur şeklinde mütalâa edilemez. İçte de olabilir, dışta da olabilir. Fakat bütün bu tâbirler ve anlaşmazlıklar ve aynı kelimelerden aynı anlamları çıkarmamak yüzünden MİT'in vazifeleri de karışmaktadır. Evet, bu bir teşkilâttir. Kendilerine para ve vazifeler veriliyor. Bu vazifeyi yapıyorlar, şimdiye kadar yapmış ve yapmaktadır da. Fakat maalesef benzerleri şeklinde, benzerlerine, modern ilmen ve tekâmüle ayak uyduracak şekilde vazife yapmamaktadır. Millî Emniyet Başkanının yapmış olduğu konuşma da bize göstermiştir ki; maalesef zihniyet değişmemiştir. Buyurmuşlardır ki, susmuşlar, demiştir. Ne demektir susmuşlar arkadaşlar? Bugün İstihbarat tıpkı cekiyen bir eşya gibidir. Eğer zamanında kullanılmazsa ertesi günü açıklanmasında hiçbir mahzur yoktur. Yapılan şeyler şu kadar gizli olsun, bir sene sonra görüyorsunuz, Amerika'da, İngiltere'de 2 - 3 sene sonra bunlar tamamen açıklanabiliyor. Ayrıca efendim, ben Rusya'daki bir tümeni bir kişi ile öğrenebilirim. Onun ye-

rine elektronik cihaz yapılmasına ne lüzum var? Yok arkadaşlar, bunun zamanı geçmiştir. Bugün dünya modern usullerle çalışmaktadır. MİT de buna ayak uydurmak ve girmek, bu zihniyetle hareket etmek lâzımdır. Zaten mücadelemiz bununla arkadaşlar. İstiyoruz ki, bu teşkilât benzerleri şeklinde çalışsın.

BAŞKAN — Sayın Tunçkanat tümü üzerinde konuşur gibisiniz, madde üzerinde konuşmanızı rica ederim. Tümü üzerinde aynı şekilde konuşmalar olmuştur.

HAYDAR TUNÇKANAT (Devamla) — Madde üzerinde konuşuyorum efendim. Ben şu teklifi bir önerge ile arkadaşların ıttılarına arz etmek istiyorum. Tasvibedersiniz elbette. Şöyledir : İki tarifin birinci maddeden önce burada yer almasını istirham ediyorum. Bu da şöyle : Birincisi istihbarat : Düşman, tarafsız veya dost devletler hakkında millî ölçüde bilgi elde edilmesidir. Tarifler konusuna bunun girmesini istiyorum.

İkincisi de; istihbarata karşı koymak. Kendi ülkemizin sırlarını koruma tedbirleridir. Bu şekilde bu iki tarifin burada yer almasını istirham ediyorum. Çünkü bunlara yer verildiği takdirde burada kanunun içerisinde geçen istihbarat kelimesinin, «istihbarata karşı koyma» kelimesinin anlamları ortaya çıkmış, bu kanunu uygulayanlara da büyük bir kolaylık sağlamış olacaktır. Önergemi takdim ediyorum. İttifat buyurulmasını istirham ederim.

BAŞKAN — Sayın Ege.

İSKENDER CENAP EGE (Aydın) — Sayın Başkan, sayın üye arkadaşlarım; benim konuşmam madde ile ilgili olmaktan ziyade usul üzerinde olacaktır. Çünkü, benden evvel burada konuşan sayın üyenin ifadeleri birinci maddenin, ki birinci maddede Başbakanlığa bağlı Millî İstihbarat Teşkilâtı MİT kurulmuştur, şeklinde idi, bunun Başbakanlığa, şuraya veya buraya bağlı olması lâzımgelirdi, şeklinde bir konuşma yapmaları icâbederdi. Öyle olmadığına göre mesele şuraya gelip dayanıyor; usul dışı bir konuşmadır, diyemem. Fakat benim de kafama takılan bir nokta var.

Şimdi Millî İstihbarattan murad edilen nedir? Uzun uzun müzakereler yaptık, birçok hatipler çıktı, konuşmalar yaptı. İstihbarat hakkında misaller verdiler, temenni ve tenkidlerde bulun-

dular ama herkes bir şeyler söyledi, bunun neticesinde de maddelere geçmiştik. Maddelere geçtiğimize göre artık millî istihbaratın ne olduğunu hepimizin gayet açık olarak bilmemiz lâzım ki, bu tasarının ruhunu teşkil eden bir terimdir. Bu terimi bir defa değerlendirmek, kıymetlendirmek icabeder. Şimdi bu terimi biz şu veya bu arkadaşımız şöyle veya böyle, şu veya bu grup şöyle veya böyle anlarsa bu çıkacak olan kanun da garip bir hal alır. Onun için ben şu nu istihbarat ediyorum ki, her şeyden önce bu Millî İstihbarat Teşkilâtı denilen MIT in ne olduğunun sarıh olarak bir tarifinin yapılması lâzımdır. Sayın Tunçkanat'ın ifade ettikleri gibi, sadece yurdumuza müteveccih dış kaynaklardan ve yurdumuzda millî bütünlüğümü zü, memleket bütünlüğümü zü ve memleketimizin her hususta var olmasını tehlikeye düşürecek dış tesirler olarak kabul ettiğimiz takdirde, memleket içerisinde millî bütünlüğü ve millî huzuru yok edici ve onu baltalayıcı ve ona müteveccih hareketlerle hiçbir ilgisi ve alakası yoktur. Şimdi bu vaziyet karşısında ben şu noktayı Sayın Başkanlıktan istihbarat ediyorum. İlk önce şu Millî İstihbarat Teşkilâtı yani Mit'in ne olduğu, tarifi tam mânâsıyla yapılsın ve ondan sonra maddeler üzerinde müzakereye devam edilsin. Çünkü benden önce konuşan arkadaşımın vermiş olduğu takrir beni tam mânâsıyla yani tarifin, terimin izahına mütedair takrir beni tatmin etmemiştir ve sanıyorum ki, birçok arkadaşlarımız da Sayın Tunçkanat'la aynı anlayış içerisinde değildir. Bunun meydana çıkması, sarıh olarak belirtilmesi gerektiği kanaatindeyim.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Karakurt. (Takrir var sesleri)

Evet, bu esnada bir takrir gelmiştir, daha evvel onu oylatalım. Zaten siz daima kısa konuşursunuz.

Takriri okutuyorum.

Sayın Başkanlığa

Vaktin darlığı ve işlerin çokluğu dolayısıyla konuşmaların onar dakika olarak tahdidini teklif ederim.

Maras

Nedim Evliya

BAŞKAN — Takriri oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun Sayın Karakurt.

ESAT MAHMUT KARAKURT (Urfa) —

Sayın arkadaşlarımız, galiba bu mevzu yanlış bir açıdan müzakereye başladık. Birinci madde, bu Millî İstihbarat Teşkilâtını tahdidetmemiştir, vazifelerini tahdidetmiyen bir maddedir. Millî İstihbarat Teşkilâtı kurulmuştur. Ve Başbakanlığa bağlıdır. Doğrudur, öyle olacaktır. Millî İstihbarat Teşkilâtı dediğimiz şey, şu İngilizlerin intilijans servisinin eşi. Her sahada Hükümeti ve millî benliği koruyucu faaliyetinde bulunan müessesedir ve Başbakanlığa bağlıdır. Vaktia mühim vazifesi istihbarat etmek, haber almaktır. Düşman ve komşu memleketlerde memleketimiz aleyhinde cereyan eden her türlü hareketi haber alıp Hükümeti ikaz etmek, vazifesidir, vazifesi mühimdir. Ama onun yanında, eğer söylendiği gibi bir tahdit yapılırsa, bu madde üzerinde, tarif yapılırsa o vakit Millî İstihbarat Teşkilâtı meselâ polis gibi değildir; onun çalışma tarzı tamamıyla polisten ayrılır; Millî İstihbarat Teşkilâtı arasında memleketin en mâruf insanların, sanatçıların ve bazan ilim adamlarının çalışmakta olduğu muhakkaktır. Böyle bir teşekkül meselâ şöyle bir vazife verebilir. Bir profesörle, memleketin zarureti, şu andaki ihtiyacı sizi bu vazifeyi görmeye memur etmektedir, denebilir. Ve bunu profesör kabul ederse bu vazifeyi memleket hesabına yapar. Poliste bu olmaz. Şimdi böyle geniş bir teşkilât çalışırken onu bir madde ile tahdidetmek doğru değildir. O takdirde meselâ Millî İstihbarat Teşkilâtı memleket içinde bir yabancı anarşist teşekkülü çalıştığını haber alır, veyahut ciddi bir komünist teşkilâtının hazırlık yapmakta olduğunu haber alırsa hemen bunu haber alacak kanunen tehdidettiğimiz için vazifesini, doğrudan doğruya emniyete haber verecektir. Ben böyle bir istihbarat yaptım, sen takibet diyecek. Olmaz. Binaenaleyh, maddenin vaz'ı doğrudur. Millî İstihbarat Teşkilâtı Başbakanlığa bağlı bir teşekküldür. Onun vazifesini kanun zaten muayyen yerlerde izah ediyor ve bu bakımdan tarifsiz bu maddenin kabul edilmesi, hikmeti Hükümete ve yapılan işe daha mu-

vafık olur kanaatindeyim. Ve bu bakımdan aziz arkadaşımın bunu tarif eder mahiyette verdiği önergenin, gayeyi ortadan kaldırabilir korkusu içinde, müsaadesiyle kabul edilmemesinin ricasiyle yanımızdan ayrılmak isterim.

Hürmetlerinle...

BAŞKAN — Sayın Artukmaç.

SADIK ARTUKMAÇ (Yozgat) — Efendim, birinci maddenin tedvininde lüzum vardır. Bu teşkilâtın Başbakanlığa bağlı olduğunun belirtilmesi lâzımdır. Benden önceki konuşan arkadaşımın fikrine tamamiyle iştirak ederim.

Tarif mevzuuna gelinee; tarif hususunda mütaakıp maddelerde görev ve yetki sahasındaki yapılacak işler belirtilmiş olduğuna göre, orada tarifler kendiliğinden meydana çıkmaktadır. Bu bakımdan muhterem arkadaşımın önergesine şahsen iştirak etmemekteyim.

Bendeniz kanun tekniği bakımından bir iki noktaya da dokunmak isterim. Tasarıyı tetkik ettiğimiz zaman bir kısmının başlığı vardır, bir kısımların da yoktur. Evvelâ bir zühûl olduğuna kaanüm. Meselâ şimdi birinci maddenin başlığında «kuruluş ve görevler» deniliyor. «Kuruluş» denildikten sonra «ve görevler» in buradan çıkarılması lâzım. Çünkü üçüncü madde de «görevler» diye zaten tasrih edilmektedir. Bunu teklif ediyorum, komisyonun da iştirak edeceğini tahmin ederim.

Bir de şunu arz edeyim: Kanun sistematığı bakımından, gönül arzu ederdi ki, bir tasnife tabi tutulsun ve meselâ denilsin ki:

Birinci bölüm: Kuruluş.

İkinci bölüm: Görev ve yetki.

Üçüncü bölüm: Personel işleri.

Dördüncü bölüm: Mali hükümler.

Beşinci bölüm: Çeşitli hükümler.

Altıncı bölüm: Geçici hükümler gibi bir tasnife tabi tutulsun, bölümlere ayrılmasın ve bölümlerin altında maddeler bulunsun. Halbuki şimdi tasarıyı tetkik ettiğimiz zaman, bir-biriyle alâka ve irtibatı olmayan maddeler ayrı ayrı yerlere serpiştirilmiş bulunmaktadır. Bunu da zamanı geldiğinde arz edeceğim.

Hürmetlerinle.

BAŞKAN — Komisyon adına Sayın Küçük buyurun.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ SAMİ KÜÇÜK (Tabii Üye) — Sayın Başkan, muhterem arkadaşlarım, şimdiye kadar konuşan dört arkadaşımın sorularına cevap vermek üzere huzurunuzu işgal ediyorum.

Arkadaşım Haydar Tunçkanat tariflerden bahsetti. İstihbarat ve istihbarata karşı koyma tarifleri âlem olmuştur. Bu işlerle uğraşanlar veya biraz kültürü, biraz tahsili bulunanlar bunun ne mânâ ifade ettiğini anlamaktadırlar. Bu itibarla burada maddeler içerisine girmesine lüzum yoktur. Kaldı ki, bu kanunun 31 nci maddesinde Millî İstihbarat Teşkilâtı personelinin tarifi vardır. Eğer Yüksek Heyet bu tariflerin konulmasını uygun görürse yeri herhalde birinci madde değil bu madde olacaktır.

Sayın Ege, «Millî İstihbarat Teşkilâtı nedir?» dedi. «Bunun tarifi yapılması lâzımdır» buyurdular. Haklıdırlar. Yalnız, yeri burası değildir. Bu, kuruluş maddesidir. Üçüncü madde tetkik edilirse görevler maddesi buradadır ve bilhassa gerekçenin ikinci sayfasında şu kısım okunursa, Millî İstihbarat Teşkilâtına verilen görevlerin ne olduğu açıkça belirtilmektedir.

Millî İstihbarat Teşkilâtı, milletin birliği ve beraberliği, kamu düzeninin devamlılığı, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği aleyhine müteveccih bütün faaliyetlerle mücadele edecek müesseselere istihbarat yapmak suretiyle bilgi sağlar, yardım eder» hükmü vardır. Ve üçüncü maddede de hükümler ihtiva eder. Bu husus esasen Sayın Karakurt arkadaşımız tarafından da belirtildi. Aynen fikirlerine iştirak ediyoruz.

Sayın Artukmaç, birinci maddenin başlığındaki «kuruluş ve görevleri» kısmından ve şimdiki «kuruluş ve görevleri» kısmından «ve görevleri» kelimesinin kaldırılmasını teklif ettiler. Komisyon bunu kabul etmektedir. Doğrudur, yanlışlık olmuştur. Tasnif kısmını buyurdular. Biz kanunun bir tasnife tâbi tutulmuş olduğu mütalâasındayız. Tetkik edilirse kuruluşlar vardır, görevler vardır, sorumluluklar vardır. Arkaya doğru Millî İstihbaratı Koordinasyonu Kurulu ve saire.. Personel işleri diye böyle bir tasnife tabi tutularak aşağıya doğru inmiştir. Belki bu arada bir-biriyle müteradif fıkralar bulunursa tamamı

geldiğinde arkadaşımız teklif eder, bizde teşekkür ederiz. Eğer uygun mütalâa edilirse kabul eder ve Heyeti Umumiyyeye arz ederiz. Teşekkür ederim.

SADIK ARTUKMAÇ (Yozgat) — Sayın Başkan, komisyon katıldığına göre bendeniz bir önerge veriyorum.

BAŞKAN — Lütfen verin, zapta geçsin.

Buyurun Sayın Tekin.

M. ÂKİF TEKİN (Antalya) — Sayın arkadaşlarım, bâzı terimleri kendi şeyimize göre aydınlatmak için huzuruza çıkmış bulunuyorum. Haber, istihbarat ve istihbarata karşı koyma ayrı ayrı terimlerdir. Ve şu mânaları taşımaktadır. Haber, istihbaratın ham maddesidir. Bilgi kaynaklarından bilgi toplamak unsurlarıyla toplanır, kaydedilir, tasnif edilir ve birbirlerini teyidedenler tesbit edilir. Bu haberdir, ham maddedir. İkincisi istihbarat, bu haberlerin ham maddesinden kıymetlendirilmek, yorumlanmak suretiyle çıkarılan neticedir. Bir karardır ve bir bilgidir, Hükümetin karar vermesine yarar bir neticedir. Bu terim bu anlamı taşır. İstihbarata karşı koymak ise; millî müesseselerimizi karşı tarafın tahribinden koruyan hususlardır. Bunlar için alınan aktif ve pasif tedbirlerdir. Bu anlam içinde eğer bu mütalâa edilirse iyi neticeye varılır. Hürmetlerimle.

BASKAN — Sayın Tunçkanat buyurun.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabii Üye) — Muhterem arkadaşlar tekrar huzuruza geldiğim için özür dilerim. Fakat bâzı zaruri hususların açıklanması yüzünden tekrar huzuruza gelmek mecburiyetinde kaldım.

Şimdi, arkadaşlar, vermiş olduğum önergem tahmin ediyorum ki, biraz yanlış anlaşıldı. Elbetteki önergem MİT'in vazifelerini tahdidetmektedir. Yani kendisini asli vazifesine tevcih gayesine mâtuftur. Kanun tekniği bakımından da, tarifler ya kanunların başında bulunur veyahut da içinde bulunur. İstihbarat kelimesi başından sonuna kadar muhtelif vesilelerle istihbarata karşı koyma kelimesi geçiyor ve vazifesi olarak ta bunlar bildiriliyor. Fakat maalesef bunun tarifinin ve olduğu yapılmıyor. Bu kanunu uygulayıcılara büyük bir zorluk çıkarmaktadır. Çünkü herkesin anlayışı muhtelif oluyor. Ben bu mahzuru gidermek ve herkesin şikâyet ettiği mese-

lâ ve millî emniyet içinde bulunanlarda biz bu vazifeleri gönüllü olarak almadık, fakat bize mecburi olarak verdiler şeklindeki kendi beyanlarına istinadederek bu tarifi verdik, ama 31 nci maddeye konulursa. Fakat kanun tekniği bakımından baş tarafında yer alması uygun. Elbette vazifeleri tahdidetmektedir, asli vazifelerine yöneltmek gayesine mâtuftur. Mâruzatım bundan ibarettir.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sayın Ucuзал.

ÖMER UCUZAL (Eskişehir) — Vazgeçtim.

BAŞKAN — Başka görüşmek isteyen yok. Bir takrir vardır okutuyorum.

Cumhuriyet Senatosuna

Birinci madde başlığındaki «ve görevler» kelimesinin metinden çıkarılmasını teklif ederim.

Yozgat

Sadık Artukmaç

BAŞKAN — Komisyon ve Hükümet katılıyor. Takriri oylarınıza arz ediyorum... Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Cumhuriyet Senatosu Başkanlığına

Sözlü olarak arz edeceğim sebepler yüzünden aşağıdaki iki tarifin 1 nci maddeden önce konulmasını arz ve teklif ederim.

Tabii Üye

Haydar Tunçkanat

Tarifler :

İstihbarat: Düşman, tarafsız veya dost devletler hakkında millî ölçüde bilgi elde edilmesidir.

İstihbarata karşı koyma: Kendi ülkemizin sırlarını koruma tedbirleridir.

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu?

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ SAMİ KÜÇÜK (Tabii Üye) — Efendim bu terimler ansiklopediler dışında askerî talimatnamelerle ve bu müessese'lerde çalıştırılan kimseler tarafından lâyıkı ile bilinmektedir. Lüzum hissetmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon ve Hükümet takriri katılmıyor. Takriri oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Kabul edilen tadil veçhile maddeyi okutup oylarımıza arz edeceğim.

Millî İstihbarat Teşkilâtı kanunu tasarısı

Kuruluş

MADDE 1. — Başbakanlığa bağlı Millî İstihbarat Teşkilâtı (MİT) kurulmuştur.

BAŞKAN — Maddeyi tadili veçhile oylarımıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.. Madde açık oyuna arz edilecektir.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ SAMİ KÜÇÜK (Tabii Üye) Birinci maddede değil tadil, başlıkta.,

BAŞKAN — Değişiklik oluyor, en ufak bir değişiklik de olsa açık oya arz edilecektir.

MADDE 2. — MİT, müsteşarı tarafından idare edilir. MİT, Millî Emniyet Hizmetleri Başkanlığı (MAH), İstihbarat Başkanlığı (İB), Psikolojik Savunma Başkanlığı (PSB), İdari İşler Başkanlığı (İİB), Teftiş Kurulu Başkanlığı ve Hukuk Müşavirliği ile diğer gerekli dairelerden kurulur.

BAŞKAN — Madde hakkında söz istiyen?.. Buyurun Sayın Artukmaç.

SADIK ARTUKMAÇ (Yozgat) — Madde nin son cümlesinde diğer gerekli dairelerden bahsediliyor. Diğer gerekli daireler nelerdir? Bu tevsie müsait, genişletmeye müsait, teşkilâtı genişletmeyi mucibolacak, buna meydan verebilecek bir ifade tarzıdır. Bu bakımdan diğer gerekli daireler ibaresinin metinden çıkarılması, ne kastediliyorsa meselâ daire müdürlüğü denilmek isteniyorsa daire müdürlüğü denilmesi lâzımdır. Böyle ileride teşkilâtı keyfi olarak genişletmeye müsait ibarelerin konulmaması gerektiği düşüncesindeyim.

İkincisi, burada demin de arz ettiğim gibi bir noktayı teyiden belirteceğim. 8 nci madde vardır. 8 nci madde de Millî İstihbarat Koordinasyon Kurulu deniyor. Bu kurul da, bu koordinasyon kurulunda bu teşkilât içinde olduğuna göre 2 nci maddede bu koordinasyon kurulundan bahsedilmesi lâzım ve zaruridir. Teşkilâtta yer alan bir tesekkül olduğuna göre bunun burada netleşen gösterilmiş olmasını bir hata telâkki etmekteyim.

BAŞKAN — Buyurun Komisyon.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ SAMİ KÜÇÜK (Tabii Üye) — Sayın Başkan muhterem arkadaşlar, diğer gerekli daireler dendiği zaman meselâ burada kanun metninde yer almayan genel sekreterlik veya Millî İstihbarat Teşkilâtı müsteşar yardımcılığı ve buna mümasil dairelerdir.

Koordinasyon Kurulunun ikinci maddede olmasına lüzum yoktur. Dairesinin ismi üzerinde koordine edecektir. Kuruluşa dâhil bir müessese değildir.

BAŞKAN — Buyurunuz Sayın Gerger sorunuz sorunuz.

VASFİ GERGER (Urfa) — İzah buyurdunuz şeklindeki diğer daireler kadroda yer almıyor mudur? Kadroda yer almamışsa böyle bir teşkilâta imkân yoktur. Kadroda yeri varsa müsteşar yardımcısı mümkün. Almamışsa olmaz.

SAMİ KÜÇÜK (Devamla) — Fiilî kadroda yer almamıştır.

VASFİ GERGER (Urfa) — Almamışsa diğer daireler teriminin kanundan çıkarılması şarttır.

SAMİ KÜÇÜK (Devamla) — Yalnız kanun metninde kadroların ne şekilde verileceğine dair hüküm vardır. Bu husus görüşülürken görülecektir, kadroları doğrudan doğruya MİT Müsteşarlığı teklif eder ve komisyonun kabul ettiği metne göre Başbakan onaylar. Bu onaylandıktan sonra Meclise bütçesi gelir. Bütçe tasdik edildiği takdirde bu kadrolar Meclisten çıkmış olur, kanaatindeyiz.

VASFİ GERGER (Urfa) — Biz bunu kadroya eklemiyoruz.

BAŞKAN — Soru cevaplandırılmıştır.

VASFİ GERGER (Urfa) — Bunu teyidedecek bir sorum var.

BAŞKAN — Buyurun سوالini sorun.

VASFİ GERGER (Urfa) — Kadro ilâvesini komisyon düşünüyor mu?

SAMİ KÜÇÜK (Devamla) — Hayır düşünmüyoruz.

BAŞKAN — Sayın Işıklar buyurun sorunuz sorunuz.

HÜSEYİN ENVER IŞIKLAR (Samsun) — Muhtelif başkanlıkların kısaltılmış rumuzları vardır. Burada Millî Emniyet hizmetlerinin kısaltılmış rumuzu MAH'dır. Niye MEE olmamıştır?

SAMI KÜÇÜK (Devamla) — Biliyorsunuz Millî Emniyet hizmetleri (M.) (Elif) ve (Ha) dan ibarettir. Eski Türkçe de MAH olarak okunurdu. Ve bu tabii bu müesseseye âlem olmuştur. Bu müesseseler bu tâbîle anılmaktadır. Nasıl ki askerlikte bâzı kadro fazlası alayları lâğvederken, Çanakkale Savaşında fedakârlık yapmış, büyük kahramanlık yapmış olan alayları muhafaza ediyorsak, burada da şimdiye kadar bu isimle anılan müesseseyi kısaltılmış harflerle yazarken MAH olarak kabul ettik.

BAŞKAN — Sayın Tuna sualinizi sorunuz.

AHMET NUSRET TUNA (Kastamonu) — Vaz geçtim efendim.

BAŞKAN — Madde üzerinde başka görüşmek istiyen?.. Yok. İki önerge vardır, okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

2 nci maddeden «Diğer daireler» hükmünün çıkarılmasını arz ederim.

Urfa

Vasfi Gerger

Yüksek Başkanlığa

2 nci maddedeki (diğer gerekli dairelerden) ibaresinin çıkarılmasını teklif ederim.

Yozgat

Sadık Artukmaç

BAŞKAN — Her ikisi de aynı mahiyettedir. Komisyon ve Hükümet?.. Katılmıyorlar. Takriri oylarınıza arz ediyorum. Takriri kabul edenler... Kabul etmiyenler... Belli olmadı efendim. Takriri kabul edenler... Kabul etmiyenler... Kabul edilmemiştir efendim.

Maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Açık oylarınıza arz edilecektir.

Görevler

MADDE 3. — Millî İstihbarat Teşkilâtının görevleri :

Devletin millî güvenlik politikası ile ilgili plânların hazırlanmasında esas olacak istihbarat ile Psikolojik savunma icapları ve millî güvenlikle ilgili istihbarat Devlet çapında istihbarat etmek, Başbakan, Millî Güvenlik Kuruluna (MGK) ve gerekli resmî makamlara ulaştırmak, yaymak ve istihbarat çalışmalarına ait koordinasyonu sağlamak ve istihbarata karşı koymaktır.

a) Millî Emniyet Hizmetleri Başkanlığının görevleri :

Millî güvenlikle ilgili iç ve dış haberleri toplamak ve istihbarata karşı koymaktır.

b) İstihbarat Başkanlığının görevleri :

MAH ve PSB ile çeşitli Devlet daireleri ve resmî kurumlar tarafından derlenen millî güvenliğe ait haber ve istihbaratı almak, Devlet çapında yorumlamak, tasnif etmek, yaymak ve koordinasyonu sağlamaktır.

c) Psikolojik Savunma Başkanlığının görevleri :

Barışta ve savaşta millî bünyeye içten ve dıştan gelecek psikolojik tesirlere ait haberleri toplamak, istihbarat yapmak ve karşı koymaktır.

c) İdari İşler Başkanlığının görevleri :

Topyekûn istihbaratın sağlanması için gerekli destek görevlerini yapmaktır.

d) Teftiş Kurulu Başkanlığının görevleri :

MİT'in teftiş, denetim ve soruşturma işlerini yapmaktır.

e) Hukuk Müşavirliğinin görevleri :

MİT ile ilgili hukukî işleri yönetmektir.

MİT'e bağlı dairelerin bu anagörevler istikametinde tesbit edilecek olan diğer görevleri Başbakanın onaylayacağı bir gizli talimatta belirtilir.

MİT'e bu görevler dışında hizmet yüklenemez ve bu teşkilât Devletin güvenliği ve millî politikası ile ilgili istihbarat hizmetlerinden başka hizmet istikametlerine yöneltilemez.

BAŞKAN — Sayın Tunçkanat.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabii Üye) — Sayın arkadaşlar, üçüncü madde hakikaten önemli maddelerden biridir. Yalnız bu maddenin bu şekli ile kabul edildiği takdirde birtakım anlaşmazlıklara, karışıklıklara yol açacaktır. Meselâ madde (Devletin millî güvenlik politikası ile ilgili plânların hazırlanmasında esas olacak istihbarat ve psikolojik savunma icapları ve millî güvenlik ile ilgili istihbaratı Devlet çapında istihbarat etmek, Başbakan, Millî Güvenlik Kuruluna ve gerekli resmî makamlara ulaştırmak, yaymak ve istihbarat çalışmalarına ait koordinasyonu sağlamak ve koymak) şeklinde yine istihbarat ve aynı zamanda istihbarata karşı koymak vazifeleriyle görevlendiriliyor. Fakat bunun içinde iç ve dış psiko-

lojik diye birtakım tâbirleri de vardır ki, bunların bir kısmının bunun içinden tamamen çıkarılması icabeder, kanaatimce. Ayrıca muhterem arkadaşlarım, bir de (E) fıkrasında deniyor ki, Psikolojik Savunma Başkanlığının, görevleri. Şimdi arkadaşlar, psikolojik savunma diye bir şey vardır ki, bunu tahmin ediyorun ki, biraz mübalâğalı yani olduğundan daha fazla bir önem verilmek istenmiş. Neden Başkanlık olmuş? Bunu anlıyamadım. Psikolojik savunmanın tedbirleri, açık yapılır. Bildiğiniz gibi radyolarla yapılır, basınla yapılır, yani bunun mücadelesi açıktır ve âdetâ Propaganda Bakanlığı gibi bir şeydir. Bundan, ileriye gidemez. Niçin bu kadar önem veriyoruz. Bir başkanlık olarak geldiğinin mânasını ben anlıyamadım. Her halde izah edeceklerdir. Onun için ben burada daha ziyade burada değil de, Turizm ve Tanıtma Bakanlığının bir branşı olarak veya dairesi olarak oraya girmesi lâzım. Çünkü faaliyetlerini gizli yapacak ve muayyen daireler, ilgililer ancak bu bilgilerden istifade ederek ona karşı yayın yapacaklar.

Şimdi burada bunu almak suretiyle bunu psikolojik savunma konusu altında hapsetmek gibi bir şey oluyor. Halbuki metotlar, usuller açık. Yani karşı taraf bizim memlekette ne gibi bir moral çöküntüsü yaratmak için ne gibi bir psikolojik hal yaratmıştır? Buna karşı bizim savunmamız nasıl olacak? Halkı uyararak suretiyle olacak. Yani birkaç kişiye inhisar etmeyecek, kütlelere hitabedecektir. Şu halde bu da burada lüzumsuz. Ama nedense buraya bu geçirilmiş. Büyük bir önemle başkanlık olarak da geçirilmiş. Ben henüz anlıyamadım, anlamış değilim. Biran evvel bunları çıkarttım ve bu maddeyi daha iyi ve kolay anlaşılabilir bir şekilde tedvin ettim ve bir önerge de veriyorum. Bu hususa iltifat buyurarak önergeyi kabul etmenizi istirham ederim.

CEMAL TARLAN (Tekirdağ) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Hayır efendim, daha sıra sizin değil, size sıra gelmedi, sıra gelince hay-hay söz veririm.

VASFİ GERGER (Urfa) — Muhterem arkadaşlar, burada bir teftiş kurulundan bahsediliyor. Bunu anlıyamıyorum. Ben şöyle an-

lıyorum ki, MİT bir kadro kanunu veyahut da bir Devlet dairesi gibi kadro kursun. Bir defa taşra teşkilâtı yok, bir. İkincisi; bu teşkilâtın kurulmasındaki gaye çok yüksek. Kimi teftiş edecek? Teftişle alakası olmayacak bir müessese. Teftişten aranan gaye bu teşkilâtta, düşünülürse, teşkilâtı bizatihi za'fa uğrattır. Müfettiş gelecek, müfettiş haber alma ile vazifeli kimsenin tanınması icabettiyen o zatı arkasından daireye gidip teftiş edecek. Bu öyle bir teşkilât ki, teşkilâtın başkanını kimsenin tanımaması lâzım. Onun mensuplarını, hiç kimsenin hattâ teşkilât içindeki arkadaşlarını bile birbirini tanımaması lâzım. Neyi teftiş edecek?

Ben anlıyamadım. Binaenaleyh Komisyondan çok rica ediyorum. Alsınlar bu maddeyi Sayın Tunçkanat arkadaşımızın takriri ve hile teftiş kurulunu kaldırsınlar, bizatihi istihbarat mekanizmasını ve müessesesini kendi kendine felece uğratacaktır bu hüküm. Saygılarımla.

CEMAL TARLAN (Tekirdağ) — Söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun Sayın Cemal Tarlan.

CEMAL TARLAN (Tekirdağ) — Muhterem arkadaşlarım, bu 3 ücü madde hakikaten biraz evvel konuşan arkadaşlarımın da ifade ettikleri şekilde çok önemli bir maddedir. Ve MİT'in aşağı - yukarı bir tarifini de yapmaktadır. Sayın Tunçkanat arkadaşımın temas etmiş olduğu Psikolojik Savunma Başkanlığı mevzuunda, özür dilerim, kendileri ile iştirak halinde değiliz. Sebebi gayet açık. Psikolojik Savunma Başkanlığının ihdasındaki maksat, millî müesseselerimize ve millî bünyemize ait birtakım zararlı faaliyetler karşısında bu haberleri toplamak ve bu haberleri değerlendirdikten sonra bunlara karşı mukabil propagandada bulunmaktan ibarettir. Bu vazifeyi yapacak müstakil böyle bir başkanlığa sureti katiyede ihtiyac vardır. Yalnız maddede iltibasa mahal verecek bir nokta vardır. Bunu gidermek maksadiyle bir de takrir taktim etmiş bulunuyorum. Maddenin başında diyor ki; «Millî bünyeye içerden ve dışardan gelecek psikolojik tesirlere ait haberleri» şimdi bu haberler tâbirinden gizli haberler mânasını da çıkarmak mümkündür. Çün-

kü Psikolojik Savunma Başkanlığı münhasıran açık haberleri toplayacak ve mukabil açık propagandada bulunacaktır, arkadaşlar. Onun için buraya psikolojik tesirlere ait açık haberleri toplamak kaydını koymak suretiyle, maddeye vuzuh vermek daha yerinde olur kanaatindeyim. Maddenin diğer kısımları hakkında sırası geldiği zaman ayrıca mâruzatta bulunacağım. Hepinizi hürmetlerimle selâmlarım, arkadaşlarım.

BASKAN — Sayın Bozcalı.

ÖMER LÜTFİ BOZCALI (İzmir) — Arkadaşlar izah etiler, vazgeçiyorum.

BASKAN — Komisyon adına Sayın Küçük. GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ SAMİ KÜÇÜK (Tabii Üye) — Muhterem arkadaşlar, Sayın Haydar Tunçkanat arkadaşımın psikolojik savunma konusundaki sorusuna en iyi cevabı ve Komisyonun nokta-i nazarına da uygun olarak Sayın Tarlan vermiş bulunmaktadır. Hakikaten Psikolojik Savunma Başkanlığı, açık propaganda olacak ve açık propagandaya karşı açık propoganda faaliyetinde bulunacaktır. Burası yarın memlekette bir propaganda bakanlığı kurulursa, aklı ihtimal bu başkanlık oraya devredilecektir.

Sayın Gerger bu kanunun bir kuruluş kanunu olduğunu söylediler. Doğrudur, kanunun başlığı da öyle, MIT Kanunudur ve karro kanunudur. Teftis Kuruluna ne lüzum var dedi. Muhterem arkadaşlarım, müessesenin iki türlü teftişi vardır. 1. İdari teşfiş, 2. Taktik teftiş. İdari teftiş bu müessesede çalışanların da insan olacaklarını, hatadan vâreste bulunmayacaklarını lütfen kabul edelim. Öyleyse yaptıkları hatayı müesseseye maletmemek için ve esasen dün de burada arz ettim. Anayasanın 114 ncu maddesinin ışığı altında mütalâa etmek lâzımdır ve «idarenin eylem ve işlemlerinden dolayı yargı mercilerinin denetiminden uzak değildir» demiştir. Bu itibarla idari teftisten uzak tutulmayacaktır, zaman zaman ve lüzumu halinde.

Ayrı olarak bir de taktik teftişi vardır ki, her hangi bir bölgede kendi faaliyeti ile ilgili bir hataya düşerse bir üst kademenin dikkati çekilir ve daha mütehassıs uzmanlar giderek bunu doğru yola sevk etmek, taktik bakımın-

dan doğru yola sevk etmek için lüzumlu teftişi yaparlar.

REFET RENDECI (Samsun) — Bir sualim var efendim.

Burada arkadaşımız da bahsetti, bir taktik de verdi. Meselâ memleketin içine girmiş gizli, kötü bir haberi aldık, gizli olarak tesbit ettik. Bu haber açıkça gelmez ki. Buna karşı müdafaa propagandası yapacağız. Bu açık tabirini koyarsak, bunun bir mahzuru olur mu olmaz mı? Her açık habere karşı açık, ama gizlisine karşı açık olur mu?

BASKAN — Soruyu cevaplandırdım Sayın Küçük, buyurun.

SAMI KÜÇÜK (Devamla) — Efendim, bir haber muhakkak ki, gizli ellerden gelebilir. Fakat açıklanmadan, efkârı umumiyeye malolmadan sahasını genişletmediği müddetçe bu haber fazla kıymetli değildir. Sahasını fazla genişletince, fazla sahaya dağılmış olan haberi bertaraf edebilmek için muhakkak ki, açık olarak bununla mücadele etmek zarureti vardır.

Diğer konulara gelince: İstihbarat gizlidir ve istihbarata karşı koymak da yine gizlidir. Bunlar psikolojik savunmadan ayrı konulardır.

SADIK ARTUKMAÇ (Yozgat) — Efendim destek görevliden maksat nedir?

SAMI KÜÇÜK (Devamla) — Efendim, her türlü idari, lojistik, eğitim konularını ihtiva eder.

BASKAN — Soru cevaplandırılmıştır. Taktik vardır efendim.

Cumhuriyet Senatosu Sayın Başkanlığına

Millî İstihbarat Teşkilâtı Devlet'in güvenliği ve millî politikasıyla ilgili istihbarat çalışmalarını ele alacak bir müsteşarlık olarak yeniden kurulacağına göre bu teşkilâtın bilhassa vazife maddelerinin çok vuzuflu ve her türlü iltibasa mâni olacak şekilde ifade edilmesine zaruret vardır. Yeni kurulacak bir teşkilât içinde mühim bir değeri olan İstihbarat Başkanlığının vazifeleri tadadedilirken yapacağı koordinasyonda bu sahanın dışında bulunan diğer işlerin koordinasyonu anlamını önlemek amacıyla bu koordinasyon sadece istihbarat çalışmalarını ile ilgili olduğunun tasrihine lüzum görülmüştür. Keza Psikolojik Savunma Başkanlığının vazifeleri sayılırken haber toplamak ve istihbarat yapmak ifadesi bu Başkanlığın da

gizli faaliyetle istihbarat edeceği mânasını taşımakta olduğundan tophyacağı haberlerin açık olduğunu ve istihbarat yapmak yetkisine kendi konusunda yorumlama yapacağımın ifade edilmesi daha uygun görülmektedir. Bu itibarla müzakere edilmekte olan tasarının kanun tasarısının üçüncü maddesinin (B) ve (C) fıkralarının aşağıdaki şekilde tadil edilmesini arz ve teklif ederim.

Kocaeli

Lütfi Tokoğlu

Madde 3. — «Millî İstihbarat Teşkilâtının görevleri :

B) İstihbarat Başkanlığının görevleri : MAH ve PSP ile çeşitli Devlet daireleri ve resmî kurumlar tarafından derlenen millî güvenliğe ait haber ve istihbaratı almak, Devlet çapında yorumlamak, tasnif etmek, yaymak ve istihbarat ile ilgili koordinasyonu sağlamaktır.

E) Psikoolojik Savunma Başkanlığının görevleri :

«Barışta ve savaşta millî bünyeye içten ve dıştan gelecek psikolojik tesirlere ait haberleri toplamak, yorumlamak ve karşı koymaktır.»

BAŞKAN — Yalnız taktirde Millî İstihbarat Başkanlığı var. Maddede Millî İstihbarat Başkanlığı deniyor. Kabul edilen ikinci maddede İstihbarat Başkanlığı diyor. Şimdi millî tâbiri kabul edilen ikinci maddeye aykırı oluyor. «millî» yi kaldıralım mı, müsaade ediyor mu taktir sahibi?

LÜTFİ TOKOĞLU (Kocaeli) — Evet efendim.

BAŞKAN — Komisyon ve Hükümet acaba taktiri bir daha okumamızı arzu ederler mi?

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabii Üye) — Taktirdeki açık tâbiri hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Taktir hakkında söz istiyorsunuz.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabii Üye) — Taktir hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun efendim taktir hakkında.

HAYDAR TUNÇKANAT (Tabii Üye) — Muhterem arkadaşlarım, muhtelif hatiplerin belirttiği gibi üçüncü madde hakikaten çok önemli bir maddedir. Eğer bu maddede, görev maddesinde yapacağımız değişiklikler isabetli olmazsa bunun sonuçları da elbetteki kötü ola-

caktır. Binaenaleyh, arkadaşımın vermiş olduğu taktir aşağı - yukarı benim taktirime uyaktadır bâzı hususlarda. Fakat açık tâbiri vardır ki, açık diye bu şekilde zikredilmesine lüzum yoktur arkadaşlar. Sadece psikolojik istihbarat teşkilâtının mevcut kalmasını mademki efkârı umumiye uygun görüyor. Turizm ve Tanıtma Bakanlığına bağlanmadığına göre oraya bağlanmıştır. Metotları zaten açıktır. Fakat bâzı hususlarda belki gizli çalışmak mecburiyeti hâsıl olabilir. Onun için açık demek suretiyle onu baltalamakta, bâzı hareketlerini tahdidetmekte tahmin ediyorum büyük bir sakınca vardır. Binaenaleyh ben kendi taktirimde bu başkanlığı çıkarmadım. Fakat ona ait vazife maddesini buradan çıkardım. Diğer vazifeler içerisinden yani istihbarat vazifeleri içerisinden ve baş tarafta da zaten şu şu şu başkanlıklar kurulmuştur, diye bir, hangi teşkilâtın anahatları çizildiğine göre bu vazife maddesini çıkarmak suretiyle ve içerdeki bir kısım kelimeleri de daha iyi bir incelemeye ve tertibe tabi tutarak önergemi hazırladım. Bu bakımdan ben açık tâbirinin burada tekrar maddeye ilâvesinin aleyhindeyim. Bunun birtakım kötü sonuçları olabilir. Mâruzatım bundan ibarettir. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Efendim, yani, bir nevi komisyon geri alsın diyorlar galiba. Yani üç dört taktir vardır bu madde üzerinde ehemmiyetli maddedir deniliyor. Komisyon geri alır mı? Üç dört taktir var efendim.

GEÇİCİ KOMİSYON SÖZCÜSÜ SAMİ KÜÇÜK (Tabii Üye) — Geri alıyoruz efendim.

BAŞKAN — Komisyon maddeyi geri alıyor efendim.

Sorumluluklar

MADDE 4. — MİT müsteşarı yukardaki görevlerin yerine getirilmesinde yalnız Başbakanı karşı sorumludur.

BAŞKAN — Madde üzerinde görüşmek istiyen?.. Yok. Maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. Açık oylarınıza arz edilecektir.

Devletin diğer dairelerinin yükümlülüğü

MADDE 5. — Devlet daireleri ve resmî kurumlar kendi kaynaklarından elde ettikleri millî güvenlikle ilgili haber ve istihbaratı za-

manında MIT'e ulaştırmak ve hizmetin yerine getirilmesi sırasında bu teşkilât mensuplarına gereken her türlü yardım ve kolaylığı göstermekle yükümlüdürler.

BAŞKAN — Madde üzerinde görüşmek istiyen var mı?.. Yok. Maddeyi oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Açık oylarını kullanmıyan sayın üyeler var

mı? Oy verme muamelesi dördüncü madde hakkında yarı yapılacaktır. Diğer oylamalar kaldırılmıştır.

Efendim, Heyeti Umumiyenin kararı vardır. Bugün alınan açık oylama neticeleri yarı verilecektir. 17 . 6 . 1965 Perşembe saat 15.00 te toplanmak üzere Birleşimi kapatıyorum.

Kapanma saati : 17.00

Cumhuriyet Senatosu

GÜNDEMİ

97 NCI BİRLEŞİM

16 . 6 . 1965 Cuma

Saat : 15.00

I

A - BAŞKANLIK DİVANININ GENEL KURULA SUNUŞLARI

1. — Cumhuriyet Senatosu Niğde Üyesi İzzet Gener'e izin verilmesi hakkında Cumhuriyet Senatosu Başkanlığı tezkeresi (3/431)
2. — Cumhuriyet Senatosu Sivas Üyesi Rifat Ögten'in Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü hakkında Senato araştırması istiyen önergesi (10/6)
3. — Anayasa Mahkemesine asıl üye seçimi.
4. — Yüksek Hâkimler Kurulu üyeleri seçimi.

B - İKİNCİ DEFA OYA KONULACAK İŞLER

II

SORULAR VE GENEL GÖRÜŞME

III

ÖNCELİKLE GÖRÜŞÜLMESİ KARARLAŞTIRILAN İŞLER

- × 1. — Millî İstihbarat Teşkilât kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/451; Cumhuriyet Senatosu 1/525) (S. Sayısı : 626) [Dağıtma tarihi : 17 . 5 . 1965] (Bitiş tarihi : 9 . 7 . 1965)

IV

A - HAKLARINDA İVEDİLİK KARARI VERİLEN İŞLER

B - TÜZÜK GEREĞİNCE BİR DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

V

İKİ DEFA GÖRÜŞÜLECEK İŞLER

A - İKİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

B - BİRİNCİ GÖRÜŞMESİ YAPILACAK İŞLER

- × 1. — Kat mülkiyeti kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul edilen metni ve Cumhuriyet Senatosu Anayasa ve Adalet Komisyonu raporu (Millet Meclisi 1/516; Cumhuriyet Senatosu 1/523) (S. Sayısı : 623) [Dağıtma tarihi : 14 . 5 . 1965] (Bitiş tarihi : 26 . 6 . 1965)

- × 2. — 1 . 7 . 1964 tarih ve 488 sayılı Damga Vergisi Kanununun 2 sayılı tablosunun V nei bölümünün 18 nei fıkrasının değiştirilmesine dair kanun teklifinin Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Mali ve İktisadi İşler ve Bütçe ve Plân komisyonları raporları (Millet Meclisi 2/803; Cumhuriyet Senatosu 2/157) (S. Sayısı : 635) [Dağıtma tarihi : 8 . 6 . 1965] (Bitiş tarihi : 11 . 8 . 1965)

3. — Uzman Jandarma kanunu tasarısının Millet Meclisince kabul olunan metni ve Cumhuriyet Senatosu Geçici Komisyon raporu (Millet Meclisi 1/479; Cumhuriyet Senatosu 1/552) (S. Sayısı : 639) [Dağıtma tarihi : 9 . 6 . 1965] (Bitiş tarihi : 21 . 8 . 1965)

- × 4. — 150 milyon liralık madenî ufaklık para bastırılması hakkında 6797 sayılı Kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine dair kanun tasarısının Millet Meclisince kabul edilen metni ve Cumhuriyet Senatosu Mali ve İktisadi İşler ve Bütçe ve Plân komisyonları raporları (Millet Meclisi 1/651; Cumhuriyet Senatosu 1/546) (S. Sayısı : 640) [Dağıtma tarihi : 9 . 6 . 1965] (Bitiş tarihi : 11 . 8 . 1965)

